

Kedves Olvasóink!

Szeptember 5. és 7. között Siófokon lezajlott a finnugor szempontból legfontosabb idei hazai rendezvény, a Finnugor Népek VI. Világkongresszusa. Emiatt lapunk 3. száma kis késéssel jelenik meg, hogy a beszámolókat és a kongresszusi anyagokat minél előbb a nyilvánosság elé tárjuk. Mostani számunkban ennek megfelelően két könyvismertetést és egy kanadai tudósítást leszámítva csak a világkongresszussal kapcsolatos anyagokat közlünk. Reméljük, hogy ezekből olvasóink reális képet alkothatnak maguknak arról, hogy melyek a finnugor népek aktuális problémái és hogy mi történt a kongresszuson.

Ennek ellenére talán nem veszik rossz néven, ha néhány szubjektív megjegyzésemet megosztom Önökkel. A kongresszus külső keretei (időpont, helyszín, elszállásolás, szervezés) egy-két kisebb hibától eltekintve megfelelők voltak. A szervezők elismerésre méltó munkát végeztek. Az érdeklődésre sem lehetett panasz: mintegy 750 küldött, megfigyelő és más vendég vett részt a kongresszuson. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy összességében tartalmas munka folyt. Újra láthattuk, hogy az immár 20 éves finnugor mozgalomra szükség van, mert résztvevői az összes érintett nép számára elengedhetetlenül fontos és hasznos munkát végeznek. Ha hosszabb távon sikerül életben tartani a ma beszélt finnugor nyelveket és e népek kultúráját, az nem kis mértékben a mozgalom aktivistáinak lesz köszönhető. A finnugor népek és nyelvek jelenlegi helyzete nem könnyű. A lélekszám és az anyanyelv ismeretének és használatának drasztikus csökkenése, az óvodai és az iskolai oktatás problémái, a falvak elnéptelenedése, a hivatalos szervek nemtörődomsége, a felülről jövő politikai nyomás, és talán mindenek előtt a saját nyelv megbecsülésének alacsony foka a finnugor lakosság jelentős rétegeinél – ezek olyan tényezők, amelyek alapján egyesek a legpesszimistább jóslatok beteljesedésére, vagyis egyes népek és nyelvek közeli kihalására számítanak.

Vannak természetesen pozitív jelek is: az óvodákban a nyelvi fészkek módszer bevezetése, az iskolai oktatás kismértékű bővülése, a kulturális aktivitás és a finnugor nyelvek terjedő használata az Interneten. Ezek és más tevékenységek talán megakadályozhatják a pesszimista jóslatok megvalósulását.

Mint mindig, ezen a kongresszuson is a hivatalos programmal azonos fontosságúak voltak a folyosói beszélgetések, amelyek alkalmasak arra, hogy megerősítsék a finnugor mozgalom önfeláldozó aktivistáinak motivációját, erőt adnak nekik, hogy tovább folytassák az olykor reménytelennek tűnő küzdelmet.

Végül szeretnék köszönetet mondani Mihail Moszinnak és Pusztay Jánosnak, hogy lapunk rendelkezésére bocsátották előadásuk, illetve hozzászólásuk szövegét, Bereczki Andrásnak az Ilves-beszéd magyarra fordításáért, Bogdán Zsombornak, Gulyás Nikolettnek, Nagy Ildikónak és Tánczos Orsolyának a szekciók munkájáról írt beszámolójáért. Az 5. szekció munkájáról lapzártáig sajnos nem kaptunk beszámolót. Ha lehet, ezt következő számunkban pótoljuk, amelyben remélhetőleg a Konzultatív Bizottság következő üléséről is be tudunk majd számolni.

Csúcs Sándor

A Finnugor Népek VI. Világkongresszusa

Siófok, 2012. szeptember 5–7.

Előzmények

A Finnugor Népek I. Világkongresszusát 1992-ben rendezték Sztivkarban, komi nyelvrokonaink fővárosában. Ott határozták el, hogy a résztvevő népek folytatják az együttműködést, amelynek legfőbb célja a finnugor nyelvek és kultúrák megőrzése. A kongresszusokat négy évenként rendezik meg, más-más finnugor nép fővárosában. A legutóbbi kongresszusra 2008-ban Hanti-Manszijszkban került sor. Hagyománnyá vált, hogy a kongresszuson megjelennek a finnugorok lakta államok államfői, vagyis a magyar, az észt és a finn elnök. Oroszországot többnyire valamelyik miniszter képviselte, bár Hanti-Manszijszkban jelen volt Medvegyev akkori orosz elnök is.

Állandósultak a kongresszus szervezeti keretei is. Az első nap plenáris üléssel kezdődik, a második napon szekciókban folyik a munka, a harmadik napon ismét plenáris üléssel zárul a kongresszus.

A kongresszusok közötti időszakban a Konzultatív Bizottság szervezi a munkát, amelyben minden résztvevő népnek egy-két képviselője van. A bizottság elnöke megalakulása óta Valerij Markov komi kultúrpolitikus, akit a mostani kongresszuson egyhangúlag újraválasztottak.

A kongresszus, mint ezt a mostani Zárónyilatkozat is hangsúlyozza, társadalmi (tehát nem-kormányzati) rendezvény. Így a küldötteket és a megfigyelőket az egyes népek társadalmi szervezetei választják ki. Az nem mindig világos, hogy milyen kritériumok alapján. Az állami befolyást persze nem lehet teljesen kiküszöbölni, hiszen a társadalmi szervezeteket, illetve a kongresszusokat az államok finanszírozzák. A siófoki kongresszust sem lehetett volna az Emberi Erőforrások Minisztériuma anyagi támogatása nélkül megrendezni.

Az első nap

A kongresszust szerda délelőtt a díszvendégek megérkezése után Valerij Markov nyitotta meg, aki bejelentette, hogy a kongresszuson 23 finnugor és szamojéd nép képviselői vesznek részt, elfogadtatta a kongresszusi munka szabályait és az elnökség személyi összetételét. Majd átadta a szót Áder Jánosnak, akinek beszédéből az MTI tudósítása alapján idézünk.

„A rokonság azt jelenti, hogy nem vagyunk egyedül, hogy vannak, akikkel közös múltunk, jelenünk, jövőnk van, hogy vannak, akikért önmagukon túl is felelősséggel tartozunk. A nyelvrokonság is ilyen. Nekünk, finnugor népeknek közös gyökereink vannak. Bár e közös gyökérzet csak nehezen rekonstruálható, tehetséges tudósok, nyelvészek, régészek, néprajzkutatók százainak hála, a történelem kódéből lassan-lassan sikerül sok mindent láthatóvá tennünk az egykori ősi nyelv és az őshaza körvonalaiából. Több évszázad fáradhatatlan kutatómunkája fekszik

ebben. Főhajtással tartozunk azért a teljesítményért, amelyet az előttünk járt nemzedékek tudósai értek ezen a területen. Magyarország köztársasági elnökeként magam is kötelességemnek tartom, hogy elismerésemet fejezzem ki nemcsak a nagy elődök, hanem önök előtt is, akik e munka folytatását, a finnugrisztika fejlesztését, hagyományaink, nyelveink ápolását tekintik hivatásuknak” – mondta Áder János.

Mint rámutatott, a közös nyelv nemcsak hagyomány, lehetőség is arra, hogy általa megőrizzük önazonosságunkat, fejlesszük kultúránkat, jobban megérthessük, megismerhessük egymást és önmagunkat. A köztársasági elnök szavai szerint „minden nyelv keletkezése az idők ködébe vész, mégis, megtudni mindent nyelvünkről, nem jelent mást, mint megtudni mindent önmagunkról”.

Annak érzékeltetésére, hogy mit jelent az a titokzatos, elemi erejű kapocs, amely „nyelvünkhöz fűz minket”, Kölcsey Ferencet idézte, aki szerint: „Meleg szeretettel függ a hon nyelvén. Mert haza, nemzet és nyelv három egymástól válhatatlan dolog, s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog”.

„Nekünk, magyaroknak sokáig a nyelvünk jelentette a hazát, a nemzetté válás lehetőségét. Úgy vélem, Kölcsey gondolata programnak ma is elegendő. Azon finnugor népek számára is, akik támogatásra szorulnak a megmaradásban, és azok számára is, akik támogatást nyújthatnak a nyelvük, kultúrájuk fennmaradásáért küzdők számára. Mi magyarok tisztában vagyunk azzal, hogy ebben a támogatásban részt kell vennünk.” –

A következő szónok Toomas Hendrik Ilves észt köztársasági elnök volt, akinek szavait néhány oldallal hátrább teljes terjedelmükben közöljük.

Utána Sauli Niinistö finn elnök következett, aki hangsúlyozta a kapcsolatok és az állandó változásokhoz való alkalmazkodás fontosságát, beszélt a finnországi lappok helyzetéről, megerősítette, hogy Finnország folytatja a szoros együttműködést a rokon népekkel, és továbbra is támogatja civil szervezeteiket. Bejelentette, hogy a következő kongresszust 2016-ban a finnországi Lahtiban rendezik meg, és hogy a Konzultatív Bizottság titkársága tovább működhet Helsinkiben.

A következő szónok, Vlagyimir Megyinszkij orosz kulturális miniszter ugyan többször is hangsúlyozta, hogy az orosz állam meg akarja őrizni a nemzeti kisebbségeket, és ezért maximális figyelmet szentelnek nekik, de beszédének volt néhány momentuma, amelyek mintha azt sugallták volna, hogy ezek a kijelentések nem teljesen őszinték. Így például orosz tudósoknak nevezte a finn Castrént és Paasont, akik ugyan valóban az orosz cár alattvalói voltak, de ettől még nem lettek oroszok. Egy másik ilyen momentum volt az I. Miklós cárról elmesélt anekdota. A cár egy fogadáson egy francia arisztokratának azt mondta, körbe mutatva a teremben álló finnekre, tatárookra, grúzokra stb., hogy ezek az én oroszaim. Vagyis elsősorban orosznak tekintette őket és csak másodsorban finnnek, tatárnak stb. Attól félek, hogy sok orosz államhivatalnok ma is így gondolkozik.

A protokolláris beszédek után Valerij Markov tartott általánosságban mozgó beszámolót az elmúlt négy év munkájáról. Ezt követte a kongresszuson képviselt 23 finnugor nép egy-egy képviselőjének hozzászólása. Hogy pontosítsam az előző mondatot, el kell mondanom, hogy szervezési okokból két nép, a magyarok és a

nganaszánok képviselői csak pénteken kaptak szót. Arra természetesen nincs lehetőség, hogy csak vázlatosan is ismertessem, hogy ki mit mondott. Ehelyett kiemelek néhány érdekesebb észrevételt, illetve megpróbálom a hozzászólásokból kialakuló általános képet felvázolni. Mielőtt ehhez hozzákezdénék szólni kell arról, hogy a kongresszusokon némileg mást jelent a „finnugor nép” fogalom, mint a tudományban. Tudományos szempontból nem tekintjük külön népként pl. a kvéneket¹, az ingermanlandi (inkeri) finneket², vagy a szetukat³. Ők azonban külön népként tartják magukat, és önálló képviselőre tartanak igényt a kongresszusokon. Az említetteken kívül külön küldöttség képviselte a tveri karjalaiakat⁴, a komipermjákat és a mordvin nyelv két nyelvjárását beszélő erzákat és moksákat. Ugyanakkor a lappokat egy közös küldöttség képviselte, pedig ők négy ország (Oroszország, Norvégia, Svédország és Finnország) területén élnek és legalább hét olyan nyelvjárást beszélnek, amelyek közt nem áll fenn a kölcsönös megértés lehetősége.

Elsőnek a vótok képviselője kapott szót. A 2010-es oroszországi népszámláláson⁵ mindössze 74-en vallották magukat vót nemzetiségűnek, ennek ellenére nem adták fel a reményt: van újságjuk és múzeumot építenek. A vepszék képviselőjének hozzászólásában minden olyan fontosabb probléma felmerült, amelyek hatással lehetnek a finnugor népek további sorsára. Elsősorban a kedvezőtlen demográfiai helyzet. Az előző népszámlálás óta 30%-kal csökkent a magukat vepszének vallók száma, és a legtöbb oroszországi finnugor népnél hasonlóan radikális csökkenés mutatkozik. Nagy probléma a falvak elnéptelenedése, munkalehetőség hiányában. Ennek következtében, meg a modernizáció jegyében is bezárják a kisebb falusi iskolákat, csökkentve ezzel az anyanyelvi oktatás lehetőségét. A városba, orosz környezetbe került fiatalok számára nagy nehézséget jelent anyanyelvük és nemzeti identitásuk megőrzése.

A nagyobb, területi autonómiával rendelkező finnugor népek (komik, udmurtok, marik, mordvinok) képviselői inkább az elért eredményeket sorolták fel a rendelkezésükre álló 5-7 percben és csak ritkán utaltak esetleges problémákra. Az eredmények elsősorban a kulturális életben jelentkeznek: könyvkiadás, színházak, fesztiválok stb. formájában. A marik képviselője többek közt elmondta, hogy 300 szent ligetet helyeztek védelem alá, hogy megőrizzék, illetve lehetővé tegyék az ősi vallás gyakorlását. Ajpin, a kiváló hanti író a többiektől eltérően oroszul beszélt. Panaszkodott a kis iskolák megszüntetése miatt, másokhoz hasonlóan kifeje-

¹ Ők évszázadok óta Norvégiában élő finnek, saját finn nyelvjárással, amelyet már csak az idősebb generáció beszél.

² Ingermanland a Finn-öböl és a Ladoga-tó között, a Néva két partján fekvő, kb. 15 ezer km² nagyságú terület. A finnek a XVII. században vándoroltak ide, amikor a terület svéd uralom alatt állt.

³ A szetuk az észtek déli, Oroszország Észtországgal határos területein élő, ortodox vallású csoportja. Nyelvjárásuk jelentős mértékben különbözik az észt irodalmi nyelvtől.

⁴ A tveri karjalaiak a XVII. században költöztek délre, Tver Tartományba. Ennek fő oka az volt, hogy az északibb területeket átmenetileg birtokló svédok erőszakosan az evangélikus vallásra akarták őket áttéríteni.

⁵ A népszámlálási adatokat I. Pusztay János szekcióelőadásában, lapunk 19. oldalán.

tette, hogy a helyi szervek nem mindig hajtják végre maradéktalanul az őshonos népekre vonatkozó rendelkezéseket, és felhívta a figyelmet arra, hogy jövőre lesz 100 éve, hogy megszületett Tyerjoskin, a hanti nyelv Magyarországon is jól ismert kutatója. A mindössze 260 főt számláló izsór nép⁶ képviselője elmondta, hogy négy könyvet adtak ki saját nyelvükön, öt népművészeti csoportot működtetnek, van múzeumuk is, és népművészeti motívumokon alapuló design-projektet indítottak, amelynek eredményeit Helsinkiben fogják bemutatni. Felszólalását azzal zárta, hogy „Mi megmaradunk!”. Bár igaza lenne!

Riho Grünthal a helsinki egyetem professzora, aki a finnek nevében szólalt fel, tudományos színvonalú előadásban fejtegette a nyelvcsere és a kétnyelvűség problémáit. Tönu Seilenthal a tartui egyetem tanára az észtek nyelvpolitikájáról számolt be. Észtországban az anyanyelv napja nemzeti ünnep és tavaly óta a Rokon Népek Napja is zászlós ünnep.

A második nap

A második nap a munka szekciókban folytatódott. A korábban kialakult gyakorlatnak megfelelően a küldöttek öt szekcióra oszolva üléseztek:

- 1) Etnopolitika és jog
- 2) Nyelv és oktatás
- 3) Kultúra
- 4) Tömegkommunikáció
- 5) Egészségügy, demográfia és ökológia

E sorok írója a Nyelv és oktatás szekció előadásait és hozzászólásait hallgatta végig. Ebben a szekcióban is két előre felkért előadó volt, Mihail Moszin mordvin küldött és Pusztay János. Mindketten rendelkezésünkre bocsátották előadásuk szövegét, így azokat mostani számunkban közöljük. A hozzászólások közül kiemelném Janne Saarikivinek, a Finn-orosz Társaság munkatársának szavait, aki elmondta, hogy az anyanyelv nemcsak a kommunikáció, hanem a kreatív gondolkodás eszköze is. A kétnyelvű személyek kreatívabbak, jobban megértik, hogy különböző világképek vannak, tehát toleránsabbak. Javasolta képzési programok készítését, a nyelvi fészkek módszer elterjesztését és azt, hogy készüljön megbízható felmérés a tényleges nyelvhasználatról.⁷

Több helyen, pl. a karjalaiaknál és a komiknál megkezdődött a nyelvi fészkek módszer alkalmazása, a nyenyeciek lakta területen pedig az internátusok 2011 óta nyári nomád iskolákat szerveznek. A szekcióülésen is többen panaszkodtak a falvak elnéptelenedése, illetve a kis iskolák bezárása miatt. Bennem az az összbenyo-

⁶ A finnel közeli rokon nyelvet beszélő izsórok a Finn-öböl déli partján élnek néhány faluban.

⁷ Itt mondom el, hogy a szekciókban született javaslatok a zárónyilatkozatba nem kerültek be, de a kongresszus olyan határozatot hozott, hogy a szekciók ajánlásai a zárónyilatkozat elválaszthatatlan részét képezik, miután a Konzultatív Bizottság novemberi ülésén elfogadja azokat.

más alakult ki, hogy egyes helyeken történt előrelépés az előző kongresszus óta, de ez nem eléggé dinamikus.

A többi szekció munkájáról külön számolunk be.

A harmadik nap

A péntek délelőtti záróülésen bejelentették, hogy a Konzultatív Bizottság ismét Valerij Markovot választotta elnökének. Ezután meghallgattuk a kis nganaszán nép⁸ egyetlen képviselőjének hozzászólását, aki elmondta, hogy a nehéz életkörülmények ellenére elkezdték a nyelvi fészkek programot, és arra törekszenek, hogy megőrizzék nyelvüket és kultúrájukat. A magyar küldöttség hozzászólását Pusztay János mondta el. Ezt mostani számunkban teljes terjedelmében közöljük.

Ezután a szekciók vezetői számoltak be, és tettek javaslatokat. Beszámolót hallgattunk meg a MAFUN⁹ kerekasztalról is. A 2. szekció beszámolója után kapott szót Eero Heinäluoma, a finn parlament elnöke, aki átadta a finn parlament üdvözlését, és meghívta a jelenlevőket a 2016-os kongresszusra Lahtiba. Ajándékok és kitüntetések átadása után érkezett Németh Zsolt külügyi és L. Simon László kulturális államtitkár, akik üdvözlő beszédet mondtak, illetve Németh Zsolt bemutatta Tytti Isohookana-Asunmaa volt finn kulturális miniszter könyvét a csángókról. A könyv már korábban megjelent finnül, most pedig magyarul és angolul is. Végül Markov elnök bejelentette, hogy a kongresszus befejezte munkáját.

A kongresszust gazdag kulturális program kísérte. Erről és a kongresszusról is az érdeklődők a www.nyest.hu c. internetes újság Rénhírek c. rovatában olvashatnak.

A kongresszus mind tartalmát tekintve, mind a szervezés tekintetében sikeres volt. Köszönet ezért a szervezőknek, akik között a fiatal generáció is szép számmal képviselve volt. Neveket nem említek, de tapasztaltam, hogy a szervezők mindent elkövettek a kongresszus sikere érdekében. Reméljük, hogy fáradozásukat az illetékesek konkrét formában is elismerik.

Csúcs Sándor

*

⁸ A nganaszánok talán ezer fős népe a Jenyiszejtől keletre a Tajmir-félszigeten él elképzelhetetlenül rossz körülmények között.

⁹ A MAFUN a finnugor népek ifjúsági szövetségének orosz nyelvű rövidítése.

T. H. Ilves észt köztársasági elnök beszéde¹⁰

Kedves finnugor testvéreim!
Tisztelt kongresszusi vendégek!
Hölgyeim és Uraim!

Nagyon nagy öröm és megtiszteltetés a számomra, hogy ismét alkalmam nyílik a Finnugor Népek Világkongresszusának résztvevőit és vendégeit megszólítani.

Itt a kongresszuson nyelvünk és kultúránk kerül előtérbe, azok a nyelvek és kultúrák, amelyek az évezredek során faként növekedve sokszor elágaztak, és számtalan ágat növesztettek, mégis egy töről fakadnak, közös gyökérről sarjadtak.

Előző alkalommal 2008 nyarán Szibériában találkoztunk. Azóta gyökeresen megváltozott a világ, a minket körülvevő gazdasági valóság. Míg négy évvel ezelőtt a közelgő gazdasági és pénzügyi válság jeleit csak a tudósok és a pesszímista pénzügyi elemzők sejtették, addig azt mára az egyes országok és népek, és mi magunk is a saját bőrünkön érezhetjük.

Súlyos tévedés lenne azt állítani, hogy a pénzügyi válság nem befolyásolta népeink nyelv- és kultúrpolitikáját. Arról nem is beszélve, hogy ha a gazdaság haldoklik, a munkahelyek megszűnnek és a fizetőeszköz gyengül, akkor gyakran sajnos éppen a kultúra területe az, amely elsőként és sokszor a legnagyobb mértékben megsínyli a változásokat.

Mindezek okát megtalálni nem is olyan kimondottan nehéz. A demokratikus államok gyakori politikai hatalomváltásai és a totalitárius országok vezetőinek egoisztikus céljai sokszor egyaránt előírják a döntéshozóknak, hogy a rövid távú hasznot a hosszú távúval szemben előnyben részesítsék; mindeközben teljesen megfelelkeznek arról, hogy a *homo economicus* csak egy szelete az ember létezésének és kultúrájának.

Másrésről a döntéshozóknak nem okoz különösebb nehézséget, hogy a kulturális élet virágait áldozatként felkínálják. A világ népeinek számtalan történelmi tapasztalata igazolja, hogy a kultúrák szívósak és ellenállóképeseek, amely a mi finnugor fánk ágait tekintve is teljes mértékben megállja a helyét.

Az itt jelenlevők közül minden bizonnyal bárki tudna jó és szemléletes példát hozni annak alátámasztására, hogy a négy évvel ezelőtt szőtt álmaink hogyan foszlottak szerte a nehéz idők miatt.

Észtország kultúrájának otthona, az Észt Nemzeti Múzeum, idén már több mint 100 éves lesz. Különböző, elsősorban politikai, ugyanakkor gazdasági okokból is kifolyólag, a múzeumnak sohasem volt igazán saját otthona. Olyan házra gondolok itt, amelyet kimondottan múzeumnak építettek volna, hogy gyűjthessük, kutathassuk, megőrizhessük, és az embereknek megmutathassuk felbecsülhetetlen értékű kulturális örökségünket.

Az észtek pedig igazán fel akarták építeni a múzeumot. Alig öt évvel ezelőtt még úgy tűnt, hogy minden rendben lesz. A döntést meghozták. Megvolt a projekt,

¹⁰ Elhangzott 2012. szeptember 5-én, a Finnugor Népek VI. Világkongresszusán.

amelyet az építészeti pályázaton a legjobbnak ítélték. Már a pénzzel kapcsolatban sem volt látszólag semmi probléma.

De aztán jött a válság. A döntés, az akarat és a projekt sem volt már többé elegendő, mivel a költségvetési pénzt aktuális és nagyon égető problémák megoldására fordították, amelyek közelről nézve sokkal lényegesebbeknek tűntek, mint a századok során nagyanyáink és nagyapáink által megteremtett szellemi és tárgyi kultúra.

Az Európai Uniótól megpályázott építési támogatásról folyó viták, valamint a döntéshozatal során minden másnál hangsúlyosabbak voltak az építkezés gazdaságosságának szempontjai. Miután ez a kérdés felmerült, és nem találtak rá igazán jó válaszokat, ezért továbbra is kétséges volt, hogy egyáltalán megéri-e az építkezés, és hogy lesz-e elég látogató.

Az észt nemzet azonban nem veszítette el a reményt, hogy egyszer még felépítjük a múzeumot, kultúránk létfontosságú szervét és intézményét. Mivel tudjuk, hogy a kultúra és a nyelv megőrzéséhez és fejlesztéséhez hosszú távon éppen az ilyen létesítmények teremtik meg majd azt az alapot, amely megtart minket mind a jelenben, mind a jövőben.

Nem vitatom, hogy minden építkezésről készíteni kell egy költségtervet, arra vonatkozóan, hogy a jövőben hogyan fogják majd az épületet fenntartani. Ugyanakkor azt is kijelenthetem, hogy ha elodázzuk nemzeti múzeumunk megépítését, évtizedek múltán mindezt sokkal nagyobb veszteséggé fogjuk majd megélni.

Hölgyeim és Uraim!

Ezzel a bevezetővel többek között arra szerettem volna rámutatni, hogy a gazdasági szempontból nehéz időszakokban, különösen az egyre inkább globalizálódó világunkban nagyon könnyű beskatulyázni, fontosnak vagy éppen jelentéktelennek titulálni dolgokat. Azt is meg lehet jósolni, minek lesz haszna a távoli jövőben. Elsősorban persze gazdasági haszna.

Kedves barátaim, a finnugor népeknek, nyelveknek és kultúráknak nem adatik meg, hogy a nagyvilágban jelentős befolyásra tegyenek szert. Szigorúan gazdasági szempontból nézve nem éri meg megőrizni és fejleszteni őket. Gazdasági szempontból az lenne a racionális, ha áttérnénk az angol, a kínai, a spanyol vagy akár az orosz nyelvre.

Az észtek már többször voltak ilyen helyzetben. Tudjuk, hogy ez mit jelent, és milyen árat kell érte fizetni. Ez az út nem felel meg nekünk, és nem felel meg egyetlen kis népnek, kultúrának vagy országnak sem. Ez az út a pusztulásba vezet, a nép, az ország és a kultúra eltűnéséhez.

A piacgazdasági elvek szerint ugyanolyan fölöslegesek a magyarok, mint a finnek, az észtek, vagy a hantik és a manysik. A befolyásunk túl kicsi, a piacaink túl messzire esnek a globális vonzásközpontoktól és pénzforrásoktól.

Szerencsére a világ demokratikus része már régen felismerte, hogy nem a pénz a gazdagság egyetlen értékmérője. Ahogy a nemzetközi közvélemény elismeri a népek önrendelkezési jogát, amely függetlenséget hozott sok kis népnek, köztük Magyarországnak, Finnországnak és Észtországnak is, úgy elfogadja azt az igaz-

ságot is, miszerint a különböző nyelvek, vallások, kultúrák és szokások a béke és a megelégedettség forrásai, és nem a fejlődést akadályozó tényezők. Ezeknek a megőrzésével és fejlesztésével nyelvpolitikai, kultúrpolitikai és kisebbségpolitikai keretek közt is foglalkoznak, mind állami, mind nemzetközi szinten.

Nekünk, vagyis a finnugor népeknek érdekünkben áll, hogy ez a hozzáállás megmaradjon és elmélyüljön. Hogy különleges státuszunk és sajátos vonásaink ne essenek áldozatul a piacgazdaság törvényszerűségeinek, amelyek minden esetben gazdasági szempontú indoklást írnak elő.

A pénz, a vállalkozó szellem és az eredményes munka nem vész kárba. Ugyanakkor a nehéz időkben megsemmisítő hatást gyakorolhatnak népeink jövőjére azok a kapkodva és légből kapott gazdasági érvekre hivatkozva meghozott döntések, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy a nyelvi és kulturális kérdésekre nem érdemes áldozni.

A nehéz időkben – és itt most hangsúlyozzuk, hogy a jelenlegi helyzet nem a szellemi és anyagi értékek teljes pusztulásának korszaka, hanem egyszerűen a hibák kijávitásának időszaka – sokat beszélünk a források korlátozott voltáról, és arról, hogy mit vagy kit kellene feláldozni.

Az emberi faj korántsem mindenható, és ha valamiről lemondunk, akkor döntésünket szilárd elméleti, tudományos érvekkel kell alátámasztanunk.

Az egyes nemzeteknek és kultúráknak ideál dolgában érdemes lenne a természettudományokhoz fordulniuk, mivel a fajok közötti viszonyokat mindig is jobban át lehetett látni, mint a nemzetköziet. A mai természet- és környezetvédők képesek józan ésszel felfogni: az emberiség erejét meghaladja, hogy változatlan formában minden fajt megőrizzen, fenntartva azok eredeti környezetét is.

Így tehát az egyes fajok védelme és segítése során nehéz és gyakran visszatetsző döntéseket kell meghozni. A természetvédelemben számos egymással versengő és egymást kiegészítő megközelítésmód létezik, amelyek hozzásegítenek ahhoz, hogy a forrásokat lehetőség szerint minél hatékonyabban lehessen felhasználni.

Ezekre az alapelvekre lehet támaszkodni akkor is, ha magunkról, illetve a kultúránkról kívánunk beszélni. Ez azt jelenti, hogy a finnugorságot tágabb, globálisabb perspektívába vagy ökoszisztémába kell helyezni, nem szabad bezárkózni a saját köreinkbe.

Az egyik környezetvédelmi módszer a funkciót előtérbe helyező megközelítésmód. Ez azt jelenti, hogy elsősorban olyan fajokat segítünk, amelyeknek különösen fontos szerepe van a többi faj fennmaradásában, vagyis a táplálkozási láncban. Ez vonatkozik például a fehér törzsű fenyőre, amelynek tobozai a grizzly-medve táplálékának stratégiaiul fontos részét alkotják.

Másrészről létezik evolúcióközpontú környezetvédelem is, amelynek során a védelem alá veendő fajok sorrendjét aszerint állítják össze, hogy milyen különleges genetikai adalékkal szolgálhat ez az adott faj. Minél ritkább egy faj, és minél távolabb áll a többitől, például a Kínában élő óriásszalámantra, annál fontosabb a genomja. A kultúra nyelvére lefordítva tehát elsősorban az a kultúra szorul védelemre és segítségre, amely a domináns és a sikeres kultúráktól a lehető legtávolabb áll, és idegenszerű, sajátos jegyeket mutat.

A harmadik és hasonlóan termékeny és hatékony védelmi technika az ökoszisztémát veszi figyelembe. A faj fennmaradásának valószínűségét lényegesen növeli az, hogy környezetét – akár mesterségesen – stabil állapotban tartják, ezáltal megadják neki a lehetőséget, hogy nyugodtabban tudjon alkalmazkodni a változásokhoz.

A kultúrák esetében ez azt jelenti, hogy magában a kulturális autonómia nem feltétlenül elegendő. Csekély haszna van, ha a törvényben biztosítják a jogot a saját kultúra művelésére, ugyanakkor elpusztítják, vagy gyors ütemben a felismerhetetlenségig megváltoztatják azt a környezetet, amelyből az adott kultúra táplálkozott, és amelyben gyökerezett. Ez a tragikus kép sajnos ismerős lehet a számunkra, gondoljunk csak a világ kőolaj- és gázmezőire vagy akár az őserdőkre.

Hölgyeim és Uraim!

Mint láthattuk, azok az alapelvek, amelyek jól alkalmazhatók a természet és az egyes fajok védelmére, könnyűszerrel importálhatók a kultúra területére is. Anélkül, hogy itt megismételném a sokszínűség gazdagító erejéről szóló általános igazságokat, vetek egy gyors pillantást az észtek szomszédjában élő őslakos kultúrára, az észtek családfaszomszédjára, a lívekre.

Innen körülbelül ezer kilométerre, Mazirbében, ahol a lett homokos tengerpart a Lív-öbölbe olvad, található a lívek háza, amely 1939-ben készült el, Finnország, Magyarország, Észtország és Lettország együttműködésének eredményeképpen. Ez a fehér ház, amely a lívek számára – akik sokak szerint már kihalt rokon népnek tekinthetők – mind a mai napig kulturális tűzhelyként szolgál, egyrészt azt szimbolizálja, hogy a nagyobb népek figyelmet fordítanak a kisebb nyelvekre és kultúrákra, valamint aggódnak fennmaradásuk és növekedésük miatt; másrészt pedig a kisebb népek különleges életerejét is szimbolizálja.

Hadd idézzek itt egy szemléletes példát: tegnap történt, hogy kézbe vehettem a nyomdából frissen kijött *Lív-észt-lett szótárt*. A könyv két ország, Észtország és Lettország együttműködésének eredményeképp született meg, a két ország anyagi támogatásával, de magától értetődik, hogy a lívek saját gondozásában.

Ennek a szótárnak a kiadását ugyanúgy el lehetett volna halasztani, és a gazdaságilag kedvezőbb időket megvárni. Nem titok, hogy Észtország, de főként Lettország gazdasága különösen megsínylette a globális válságot.

Az előző lív szótár csaknem hetvenöt évvel ezelőtt jelent meg, az új pedig éppen a finnugor kongresszusra. Köszönet a lett államnak a pénzügyi segítségért. Lettország szükségesnek tartotta, hogy a megszorító intézkedések ellenére költségvetésében elkülönítsen egy részt a területén élő kis őslakos néptörödédek támogatására. Ez a szótár a korábbinál jóval nagyobb terjedelemmel és gazdagabb tartalommal jelent meg.

A szabad és demokratikus társadalmak kifejezetten azok, amelyek szükségesnek tartják, hogy támogassák, és merik is támogatni, a kultúra megőrzését szolgáló, tartalmilag fontos projekteket. És itt a tartalmon és nem a formán van a hangsúly. Ezt mi észtek is jól ismerjük a múltunkból, de tudják ezt a lívek, a lettek és más népek is.

Egy olyan államban kényszerültünk élni, amelyben a népi kultúrának „tartalmá-

ban szocialistának, formájában népiesnek kellett lennie”. Vagyis mindez zsidbasztóan sztereotip és valódi népi kulturális tartalom nélküli volt. Ezzel az ideológiai irányzattal csak a saját erőnkkel és bölcsességünkkel tudtunk szembeszállni. Mert ha nincs tartalom, akkor végül forma sincsen. Tartalom nélkül semmi sem lesz tartós.

A szabad és demokratikus államok képesek arra, hogy múltjukkal nyugodtan szembenézzenek, anélkül, hogy félnének, hogy közben nyilvánosságra hoznak olyan tényeket is, amelyek miatt szégyenkezniük vagy szabadkozniuk kellene. Nem félünk azoktól a könyvektől, amelyekben a finnugor népek kárára elkövetett bűncselekményekről írnak. Nem vonjuk ki őket a forgalomból. Elolvassuk őket, és megtanuljuk belőlük, hogyan kerüljük el ezeket a hibákat, és ha lehetséges, megpróbáljuk jóvátenni ezeket a hibákat.

A fent említettek miatt a mi kötelességünk tehát – a miénk, vagyis azoké a népeké és kultúráké, amelyek részesei voltak abban az örömben, hogy saját szabad és demokratikus országukban élhetnek és boldogulhatnak –, hogy kiálljunk a szabadság és a demokrácia mellett, hogy fennmaradhasson rokon népeink és mind-egyik kis nép nyelve és kultúrája.

Ennek érdekében kívánom, hogy a Finnugor Népek Kongresszusán tartalmas viták alakuljanak ki, és a legmegfelelőbb döntések születessenek. Köszönöm.

*

Finnugor nyelvek Oroszországban: a jelenlegi helyzet és a perspektívák*

Nem túlzás azt állítani, hogy a nemzeti hovatartozás szempontjából a *nyelv* és a *nép* abszolút szinonimák. Az etnikai identitás meghatározásában vitathatatlanul a legfontosabb kritérium a nyelv, mint a nép kultúrájának lényeges tényezője. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy minden nemzetközi kongresszuson, illetve az egyes finnugor népek saját kongresszusain mindig napirenden szerepelt a nyelv helyzete, illetve megőrzésének és használatának kérdése a mai Oroszországban.

Ezért nem véletlen, hogy a mostani kongresszus témája „Nyelv és nép”. A téma-választást azok a körülmények diktálták, amelyek népeink életében a múlt század kilencvenes éveiben, illetve a XXI. század elején kialakultak. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy nyelveink sorsa tragikusra fordult. A múlt században, a kilencvenes

* A Nyelv és oktatás szekcióban elhangzott előadás némileg rövidített változata. Oroszból fordította Csúcs Sándor.

évekig a totalitárius rendszer száműzte őket az iskolákból és az oktatásból, az utóbbi húsz évben pedig a megállíthatatlan urbanizáció fenyegeti őket. Évről évre mind nagyobb számban hagyják el a fiatalok, és a középkorúak is a falvakat és költöznek városokba. Azonban ismeretes, hogy a finnugor nyelvek és kultúrák megőrzői mindenek előtt a falvak, ha ezek eltűnnek, eltűnhet a nép ősi kultúrája is.

Ezért az előző, ötödik kongresszus zárónyilatkozata is különös figyelmet szentelt a nyelv és az oktatás kérdésének. A „Nyelv és oktatás” szekció anyagában szerepel, hogy aggódunk „az anyanyelv ismeretének visszaszorulása és az iskolai oktatásban játszott szerepének csökkenése miatt”.

Nem kisebb figyelmet szentelt ennek a kérdésnek az Oroszországi Föderáció finnugor népeinek IV. kongresszusa (2009. Szaranszk). A zárónyilatkozatban javasoltuk, hogy a Föderáció regionális szervei dolgozzák ki a folyamatos anyanyelv-oktatás koncepcióját az óvodai és iskolai nevelés, valamint a szakképzés területén. Így lehet elérni azt a célt, hogy soknemzetiségű régiókban kétoldalú kétnyelvűség alakuljon ki.

Most ebben a szekcióban elemeznünk kell, hogyan valósultak meg a korábbi fórumok határozatait és javaslatait az érintett régiókban.

Többször kértem információt a dolgok állásáról a nyelvi kérdésekkel foglalkozó komi, mari és udmurt kollégáktól, de válaszokat nem kaptam. Ezért előadásomban csak a mordvin nyelvek (az erza és a moksa) helyzetére térek ki. A vita során bizonyára a többi finnugor nép képviselői is beszámolnak az ő nyelvi helyzetükről.

Az V., hanti-manszjicski kongresszus óta eltelt időszakban a mordvin társadalom, az állami szervek, a különböző kulturális és oktatási intézmények és tömeg-tájékoztatási eszközök óriási munkát végeztek, amely arra irányult, hogy megőrizzük a mordvin nyelveket és kulturális értékeket mind a Mordvin Köztársaságban, mind azokban a régiókban, amelyekben kompakt erza vagy moksa lakosság él. Felsorolhatatlanul sok etnokulturális fesztivált, szemináriumot, találkozót szerveztek. Ebben a négy évben több mint 50 oroszországi régióban rendezték meg a Mordvin Köztársaság napjait mindenütt, ahol mordvinok élnek. Kialakítottuk ezekkel a régiókkal azokat a kapcsolatokat, amelyek a továbbiakban lehetővé teszik a közös munkát a mordvin nép nyelveinek és kultúrájának megőrzése céljából.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az elmúlt négy évben több történt az ügy érdekében, mint a megelőző húsz évben.

Kétségtelen, hogy az eredményes munkához erős impulzust adott D. A. Medvegyev elnök 2009. január 11-én aláírt rendelete arról, hogy „Ezer éve egyesült a mordvin nép az Oroszországi Állam népeivel.”. Ezzel de jure elismerték, hogy a mordvin nép is Oroszország államalkotó népe.

A társadalmi-politikai helyzet ma Mordóviában és a mordvinok lakta régiókban olyan, hogy a mordvin értelmiség és a hatalmi szervek mind jobban tudatában vannak annak, hogy milyen fontos a mordvin nemzeti kultúra megőrzése.

Az iskolai oktatásban Mordóviában a következő a helyzet:
– Azokban az iskolákban, amelyekben csak mordvin származású gyerekek tanulnak az 1–4. osztályban az oktatás nyelve az anyanyelv, az orosz tantárgyként tanulják. Az 5. osztálytól az orosz az oktatás nyelve, a mordvin nyelveket tantárgy-

ként oktatják. Az alsó tagozat számára mordvin nyelvű matematika és környezetismeret tankönyveket adtunk ki.

– Azokban az iskolákban, amelyekben a gyerekek többsége mordvin, az anyanyelvet minden osztályban tantárgyként tanulják, az oktatás nyelve az orosz.

– Azokban az iskolákban, amelyekben a gyerekek többsége orosz szintén tanítják a mordvin nyelveket, de csak beszélt nyelvként. Ezt a módszert fokozatosan vezették be a 2. osztálytól. Ebben a tanévben már a 2–6. osztályokban van ilyen oktatás.

Ily módon az V. kongresszus határozata az anyanyelvi oktatás kiszélesítéséről megvalósult Mordóvia közoktatási rendszerében. A köztársaságban ma tisztában vannak azzal, hogy a kétoldalú kétnyelvűség megfelel a nyelvek egyenlőségét megfogalmazó alapelvnek. Segít a különböző nyelvű embereknek abban, hogy jobban megismerjék egymást, észrevegyék más népek lelki értékeit, és azt, ami összeköti őket. Garantálja a különböző nyelveket beszélők harmonikus személyes kapcsolatait, nemcsak a türelmet és megértést fejleszti ki a más nyelvek iránt, hanem a tiszteletet is. Ily módon elősegíti a Köztársaság népeinek harmonikus együttélését. Ezért a mordvin–orosz, illetve orosz–mordvin kétnyelvűség képezi az oktatás alapját a Köztársaság összes oktatási intézményében.

Az utóbbi években a mordvin nyelvek oktatását tankönyvekkel és módszertani anyagokkal is segítettük. Minden közoktatási intézményt elláttunk tankönyvekkel, programokkal. Egyéb anyagok kiadása is folyik. Éppen a napokban kapták meg Mordóvia iskolái és más régiók iskolái, amelyekben van mordvin oktatás, az új, terjedelmes orosz–erza és orosz–moksa szótárakat. Ezekben a napokban jelennek meg a moksa és az erza helyesírási és terminológiai szótárak. Mindezeket a mordvin nyelvek legújabb normáinak megfelelően készítették el.

Hagyományossá vált az iskolákban az „Anyanyelv napjáról” való megemlékezés. A köztársasági anyanyelvi vetélkedő régiók közöttív nőtte ki magát. Állandó résztvevői Baskíria, a Tatár és a Csuvas Köztársaság, az Orenburgi, a Penzai, a Szamarai, az Uljanovi, a Nyizsegorodi Területek iskoláinak, gimnáziumainak, líceumainak diákjai. A nyelvi foglalkozásokhoz egy hónapja jelent meg erza és moksa nyelvű program és tananyag.

Hogy felmérjük a mordvin nyelvek oktatásának helyzetét a szaranszki iskolákban a Mordvin Társadalmi Mozgalom Régiókközi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága és a Köztársaság Oktatási Minisztériuma 2011-ben és 2012-ben két felmérést végzett a következő témákban:

- A mordvin nyelvek oktatása a szaranszki iskolákban.
- A tanárokkal való ellátottság.
- A tananyagokkal és tankönyvekkel való ellátottság.
- Előfizetések nemzeti nyelvű kiadványokra.
- A gyerekek nyelvtudásának szintje.
- Szakértők javaslatai a nyelvtanítás tökéletesítésére.

A felmérést a Tanács tagjai, illetve a Mordvin Állami Egyetem és a Pedagógiai Főiskola oktatói végezték.

Kiderült, hogy nem minden iskolában tanítják mindkét mordvin nyelvet. Eltéréseket tapasztaltunk az elfogadott tantervektől. A felmérés után sikerült növelni a

tanárok képzettségét, több lett közöttük a mordvin nyelvi végzettségű. Fontosnak tartjuk a szakkörök, népművészeti csoportok és együttesek, klubok működését. Ezek a tanórán kívüli formák hatékonyan támogatják a mordvin nyelv iránti érdeklődést, különösen az orosz nyelvű iskolákban. Az elmúlt két évben jelentősen nőtt a mordvin nyelvi szaktantermek és a mordvin nép történetét és kultúráját bemutató iskolai múzeumok száma. Nőtt ebben az időszakban a nemzeti nyelvű folyóiratok előfizetőinek száma is a szaranszki iskolákban.

A felmérést végzők számos foglalkozást látogattak meg az orosz nyelvű iskolákban. Ezek során meggyőződtek arról, hogy a gyerekek szívesen tanulnak moksául vagy erzául, minél többet akarnak tudni a hazai föld történetéről, megismerkednek a mordvin irodalommal és zenével, érdeklődéssel látogatják a kiállításokat. Ismereteik eléggé magas szintűek. A felmérés során újra meggyőződünk arról, hogy a mordvin nyelvek oktatásának és használati körük kiszélesítésének problémáját nem a gyerekek vagy a szülők ellenállása okozza. Ilyen probléma Mordóviában nincs. A problémát az okozza, ahogy egyes iskolák vezetői és az oktatásügy egyes irányítói viszonyulnak ehhez a kérdéshez. Legyőzhetetlen nehézségek és valóságos akadályok nincsenek. Sajnos, sokaknál még az akarat hiányzik.

Júniusban a Tanács és az Oktatási Minisztérium kerekasztal beszélgetésre hívta meg a szaranszki iskolák igazgatóit. Ezen az alábbi javaslatokat dolgoztuk ki.

- Az iskolák igazgatói gondoskodjanak arról, hogy
- minden iskolában, minden évfolyamon legyen erza és moksa oktatás,
- csak szakemberek tanítsák az erza és a moksa nyelvet,
- a tanulók számának megfelelően lássák el őket tananyaggal,
- rendezzenek be anyanyelvi tantermet és mordvin kulturális múzeumot.
- Az Oktatási Minisztériumnak, illetve a városi oktatási hivatalnak azt javasoltuk, hogy
- készítsenek elektronikus tankönyveket az általános iskolák számára,
- szervezzék meg a gyerekadások szövegének lefordítását erza és moksa nyelvre,
- a 25 főnél nagyobb osztályokat a mordvin nyelvek oktatásakor osszák két részre,
- adjanak ki munkafüzetet a 4. és 5. osztály részére,
- adják ki újra a 2. osztályos tankönyveket,
- egyszerűsítsék a tankönyvek tartalmát, különösen az 5. osztályét,
- lássák el az iskolai könyvtárakat mordvin nyelvű szépirodalommal.

A problémák komolyak. Akkor tudjuk megoldani őket, ha következetesen és kitartóan azok elé tárjuk, akiktől a megoldás függ.

Jelentősen kiszélesedett a mordvin nyelvek használati köre a felsőoktatásban. Korábban csak a bölcsészkarokon tanították őket, jelenleg azonban minden karon van mordvinoktatás. Ezenkívül a Mordvin Állami Egyetemen már három éve ingyenes erza és moksa tanfolyamokat tartanak, amelyeken bárki tanulhat.

A Tanácsot komolyan nyugtalanítja a mordvin nyelvek helyzete a Köztársaság határain kívül, ahol a mordvinság kétharmada él. A 2010-es népszámlálás adatai szerint Mordóviában a mordvinok részaránya 17%-kal nőtt, a többi mordvinok lakta régióban viszont csökkent, hol 23, hol 33%-kal, de van olyan régió is, ahol

48%-kal. Sajnos csak nyolc régióban tanulhatnak a gyerekek mordvinul, összesen 144 iskolában. Ebből 94 iskola az Uljanovi Területen működik. A számadatok is azt mutatják, hogy ahol van akarat és elszántság, ott van eredmény.

Ezekben a régiókban a kis iskolákat bezárják, a gyerekeket nagyobb települések iskoláiba viszik, ahol orosz környezetbe kerülnek és nem tanulhatják az anyanyelvüket. És így megvalósul az a jóslat, hogy 25 év múlva ezekben a régiókban egyetlen mordvin sem fog élni.

A Mordvin Köztársaság arra törekszik, hogy a más régiókban élő mordvin fiatalok a Köztársaságban folytassák felsőfokú tanulmányaikat. Ezért jelentős propagandát fejt ki a szülők között. 2008 óta régiók közötti vetélkedő is van „Mordóviát választom” elnevezéssel. A kampánynak köszönhetően a 2008-as 530-ról 2011-re 850-re nőtt a Mordóvián kívülről felvett egyetemi hallgatók, főleg moksák és erzák száma. Abban reménykedünk, hogy legalább egy részük az egyetem után is nálunk marad. Ez nagy nyereség lenne.

A finnugor mozgalom egyes képviselői a mordvinok vagy más finnugor nép nyelvi helyzetének romlását látva azzal nyugtatják meg magukat, hogy ez a globalizáció elkerülhetetlen következménye. Ez a vélemény azonnal tarthatatlanná válik, mihelyt szemügyre vesszük legközelebbi szomszédaink, a török nyelvcsaládba tartozó tatárok, baskírok, csuvasok helyzetét. Az ő nemzeti öntudatuk nem csökkent sem a kommunista szovjet rendszerben, sem a mai bonyolult időkben.

Sokan, akiknek nem közömbös a mordvin nép sorsa, meg vannak győződve arról, hogy a jelenlegi helyzetből csak a kétnyelvűség megvalósításával lehet kijutni. És afelől sem lehet kétségünk, hogy ennek alapvető tényezője a mordvin nyelvek oktatása az óvodában, az iskolában és a felsőoktatásban, és használati körük folyamatos kiszélesítése az élet minden területén, a kulturális, a gazdasági és a politikai életben.

Véleményem szerint a kialakult helyzetből csak az jelenthet kiutat, ha az egyoldalú, nemzeti nyelv – orosz kétnyelvűségről áttérünk a kétoldalú kétnyelvűsége. Ennek meg kell valósulnia az Oroszországi Föderáció öt finnugor köztársaságának és két autonóm körzetének minisztériumaiban és más hivatalaiban is.

Ezen kívül javasolom a finnugor társadalmi szervezetek, egyesületek vezetőinek, hogy felhasználva a törvényes lehetőségeket forduljanak kérésekkel a központi és regionális törvényhozó és végrehajtó hatalomhoz. Az alábbi témákra gondolok:

- az állami oktatási intézményekben alakítsanak osztályokat, tanköröket, amelyekben a nemzetiségi nyelvet tanítják. Hozzanak létre erre a célra vasárnapi iskolákat;
- szervezzenek professzionális és amatőr művészeti csoportokat, szakköröket a nemzetiségi kultúra tanulmányozására és művelésére;
- rendezzenek a nemzetiségi kultúrához kapcsolódó tömegrendezvényeket, fesztiválokat, vetélkedőket, kiállításokat;
- jelentessenek meg a nemzetiségek nyelvén szépirodalmi, történelmi, művészeti, zenei, néprajzi kiadványokat.

Mihail Moszin

Egy nyelvcsalád jövőképe

1. Bevezetés

A világban ma mintegy 6-7000 nyelvet beszélnek. A világ nyelvi sokszínűségének csúcspontját 10-15 ezer évvel ezelőttre teszik, amikor feltételezések szerint mintegy 15 ezer nyelv létezhetett. A világ nyelveinek fele az elmúlt fél évezred alatt tűnt el. Részben a globalizációs és az ettől nem független asszimilációs folyamatoknak köszönhetően az egy nyelvre jutó beszélők száma tízezer alatt van. Ha arra gondolunk, hogy a skála egyik végén található a – természetesen nem egységes – kínai nyelv a maga egy milliárd beszélőjével, valamint számos többszázmillió nyelv, akkor a skála másik végén rengeteg olyan nyelvnek kell lennie, amelyeknek a beszélőközössége rendkívül kicsi. Ebből következik, hogy a nyelvek túlnyomó többsége ún. kis nyelv (s ez a megállapítás nem a nyelvek minőségére, hanem csak a beszélőközösség méretére vonatkozik). Ennek a helyzetnek a következménye a nyelvek igen gyors eltűnése. Nem véletlen, hogy még az optimista jóslatok szerint is legalább a nyelvek fele tűnik el ennek az évszázadnak a végére. A pesszimista jóslatok szerint viszont a ma beszélt nyelveknek csak mintegy 10%-a marad fenn.

A világon beszélt mintegy 6-7000 nyelv zöme besorolható valamilyen nyelvcsaládba. Az ismertebb és alaposan kutatott nyelvcsaládok egyike a magyar nyelvet is magába foglaló uráli vagy közismertebb nevén finnugor nyelvcsalád. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, milyen helyzetben vannak az uráli nyelvcsaládot alkotó nyelvek, mennyiben érintik őket a nyelvek jövőjére vonatkozó előrejelzések.

2. A finnugor nyelvek státusza

A finnugor nyelvcsalád nyelvei jogi státuszukat tekintve jelentős eltéréseket mutatnak. A három államalkotó finnugor nép, a magyar, a finn és az észti nyelve egyfelől az adott állam államnyelve, másfelől az Európai Unió hivatalos nyelvei közé tartozik. Szintén az Európai Unió területén beszélnek a szinte kihaltnak tekinthető, mert már csak néhány fő által ismert – s az UNESCO által évekkel ezelőtt kihaltként feltüntetett –, a finnhez és az észthez közelálló lív nyelvet, amely az EU-tagállam Lettország egyik őshonos nyelve. A lappok túlnyomó része a három skandináv állam területén él, s csak töredékük Oroszországban, a Kola-félszigeten.

A többi finnugor nyelv, valamint a szamojéd nyelvek Oroszországban őshonosak. Jogi státuszukat tekintve két csoportra oszthatók. Az oroszországi (tag)köztársasági besorolást kapott finnugor népek nyelve – a finnhez közeli karjalai kivétellel – ún. regionális államnyelv, azaz az adott köztársaságban az orosz mellett hivatalos nyelv. Ezek a Mordvin Köztársaságban az erza és a moksá, a Mari Köztársaságban a mari (cseremis), a Komi Köztársaságban a komi (zürjén), valamint az Udmurt Köztársaságban az udmurt (vojják). (A Karjalai Köztársaságban a nyelvtörvényt nem sikerült elfogadni, mert a megfelelő föderációs törvény kimondja, hogy (regionális) államnyelv csak az lehet, amelyet cirill betűvel írnak, márpedig a karjalai nyelvet hagyományosan latin betűvel írók. Ez a törvény egyébként ellentmondásban áll azokkal a törvényhelyekkel, amelyek a nyelv sza-

bad megválasztását biztosítják minden állampolgár számára a közéletben, a családi szférában, az oktatásban stb. Ez a gyakorlat alapvető emberi-nyelvi jogokat sért.)

A nyelvtörvény a finnugor köztársaságok területén az adott finnugor nyelvnek az orrossal egyenrangú jogokat biztosít. A törvény és a valóság azonban távol áll egymástól. Ennek oka egyrészt az asszimilációs nyomás, másrészt – bár az előzőtől nem függetlenül – a finnugor népek körében erősödő etnikai nihilizmus.

Az autonóm vagy nemzetiségi körzetben élő finnugor és szamojéd népek (manysik, hantik, nyenyecék) esetében az anyanyelvnek (regionális) államnyelvi státuszt biztosító törvény nem született. Ettől függetlenül lehet őket – ha erősen korlátozott mértékben is – használni az oktatásban, a kultúra olyan területein, mint a sajtó vagy a könyvkiadás.

A csak – és esetlegesen – helyi (községi) önkormányzatban képviselt finnugor és szamojéd népek (vepszék, izsórok, lappok, enyecék, nganaszánok, szölkupok) nyelvét szintén nem védi törvény, a családi szférán kívüli használati lehetőségeik még az előbb említett esetben is korlátozottabbak.

3. A nyelvek jövőjét befolyásoló tényezők

Az oroszországi finnugor nyelvek és valamennyi szamojéd nyelv a veszélyeztetett nyelvek közé tartozik. De veszélyben van vagy lehet az önálló államiségű finnugor népek nyelve, a magyar, a finn és az észti is, ha nem is az oroszországi rokon nyelvekéhez hasonló mértékben.

A nyelvek sorsának alakulását számos tényező befolyásolja. Tekintsünk át ezek közül néhányat, elsősorban az oroszországi finnugor népekre és nyelvekre vonatkoztatva.

A lélekszám alakulása

Az 1989-es, az utolsó szovjet időszakban tartott népszámlálás adatait összevetve a 2010-es népszámlálás adataival – néhány északnyugat-szibériai nép (manysi, hanti, nyenyec) kivételével – mindenütt jelentős lélekszámcsökkenés állapítható meg.

nép (lélekszám 2010-ben)	változás %-ban
Mordvinok (744.237)	-30,5%
Udmurtok (552.299)	-22,5%
Marik (547.605)	-15%
Komik (228.235)	-32%
Komi-permjákok (94.456)	-36%
Karjalaiak (60.815)	-51%
Vepszék (5.936)	-50,5%
Hantik (30.943)	+40,5%
Manysik (12.269)	+53,5%
Nyenyecék (44.640)	+31.00%

A nyugat-szibériai finnugor (manysi, hanti) és szamojéd népeknél tapasztalható növekedésnek a demográfusok szerint nem sok köze van a tényleges népszaporulathoz; sokkal inkább annak köszönhető, hogy az északi népeknek nyújtott támogatások elnyerése érdekében célszerű a gyermekeket valamely északi nép tagjaként anyakönyvezni még akkor is, ha a családban senki nem viszi tovább az adott nép nyelvét és kultúráját.

A lélekszámcsökkenés nemcsak a kedvezőtlen születési rátából fakad, hanem abból is, hogy az identitás gyengülésével egyre többen adják fel eredeti nemzeti-ségüket, s tüntetik föl magukat oroszokként. A létszámcsökkenés a magyarság körében is megfigyelhető Magyarországon, s még inkább a határon túli magyarok körében. Utóbbi esetben az asszimiláció is nagy szerepet játszik e negatív folyamatban.

A diaszpóra

Valamennyi oroszországi finnugor nép jelentős hányada él az etnikai hazán kívül. A legrosszabb helyzetben a mintegy háromnegyedmillió mordvin közösség van, kétharmaduk él a Mordvin Köztársaság határain kívül. Ez a helyzet nem teszi lehetővé sem az egységes etnikai tudat, sem a kulturális közösség, sem az egységes nyelv megteremtését, illetve az egységes (állam)nyelv jogainak együttes érvényesítését.

A diaszpóra-jelenség nem oroszországi sajátosság, ismeretes Közép-Európában is. A magyar nép jelentős hányada él a trianoni békediktátum megszabta határokon kívül, kisebbségben.

A diaszpóra-lét felgyorsítja az asszimilációt, az anyanyelv feladását.

A tituláris finnugor nép aránya az etnikai hazában

A komi-permjákok kivételével valamennyi oroszországi finnugor nép kisebbségben él a róla elnevezett területen (köztársaságban, autonóm körzetben).

Nép	Arány (%)
Mordvinok (2003)	32,5%
Udmurtok (2003)	31%
Marik (2003)	32,5%
Komik (2002)	25,2%
Komi-permjákok (2002)	59%
Karjalaiak (2002)	9,2%
Hantik (2002)	1,2%
Manysik (2002)	0,7%
Nyenyecék (2002) Jamal-Nyenyec AK	5,2%
Nyenyecék (2002) Dolgan-Ny. AK	7,7%
Nyenyecék (2002) Arhangelszk megye (ezen belül a Nyenyec AK nincs elkülönítve)	0,6%

A komi-permjákok 59%-át tették ki a Komi-Permják Autonóm Körzet (AK) lakosságának, ám 2005-ben ezt a körzetet egyesítették az akkori Perm megyével – létrehozva így a Permi táj nevű közigazgatási egységet –, s ezáltal a komi-permjákok aránya 4%-ra zsugorodott. (Természetesen lehetséges lett volna a Komi-Permják Autonóm Körzetet az északi szomszéd Komi Köztársasággal is egyesíteni [a két nép etnikailag és nyelvileg azonosnak mondható], ám ekkor az őslakosság aránya az új Komi Köztársaságban a jelenlegi 25%-ról közel 40%-ra emelkedett volna, s ez politikailag valószínűleg nem volt kívánatos.)

Az etnikai hazában megfigyelhető kisebbségi lét nem kedvező a titulás nép jogainak érvényesítése szempontjából. Annál is kevésbé, mivel a finnugor népek a regionális köztársaság politikai életében még népességi részarányuknál is csekélyebb mértékben vannak képviselve. A gazdasági életben pedig – pl. mint vállalkozók – úgyszólván egyáltalán nem vesznek részt. Mindez rendkívül súlyosan érinti a nyelvhasználat kérdését.

A közigazgatási rendszer átalakítása

Oroszországban folyamatban van a közigazgatási rendszer átalakítása. A jelenleg érvényes rendszer kialakításának egyik alapelve az etno-territorialitás volt, ami az őslakos népeknek bizonyos jogokat biztosít. Az Orosz Föderációt alkotó szubjektumok számát fokozatosan csökkentik, emellett létrehozták a föderális régiókat, amelyek több szubjektumot foglalnak magukba. Így pl. a Nyizsnyij Novgorod-központú régió magában foglalja a Mordvin, a Mari, az Udmurt Köztársaságot, továbbá a Csuvas, a Tatár és a Baskír Köztársaságot, valamint több orosz megyét. Ha a föderális régiók teljes mértékben átveszik a szubjektumok ma még meglévő szerepét, akkor megszűnik az etnikai alapú területfelosztás, meg fog szűnni a (tag)köztársaságok (quasi-)államisága, a nemzeti érdekek képviselete, s megvalósul a kisebbségi ügyek utolsó (ti. 2004-ben megszüntetett hivatal) tárca nélküli miniszterének, Zorinnak az elképzelése, hogy az etno-territoriális rendszert a kulturális autonómiák rendszerének kell felváltania, lehetővé téve – a *divide et impera* elv diadalát hirdetve – valamennyi őslakos népcsoportnak valamennyi őslakos népcsoporttal való szembeállítását, akár kijátszását.

Egyes, jelentős nemzeti kisebbséggel rendelkező közép-európai államokban – amelyek egyébként az EU tagállamai is – hajlamos az uralkodó többségi nemzet rész a közigazgatási határok átszabására, különböző okokra hivatkozva, ám végső soron a kisebbségek érdekérvényesítési jogainak csökkenését elérve.

Hiányzó falupolitika

Az oroszországi finnugor népek zöme, az orosz lakosságnak pedig egyharmada falun él. Már a szovjet időkben is százával nyilvánítottak őslakos – nem csak finnugor – területeken lévő falvakat „perspektívátlanoknak”, ami e települések fizikai megsemmisítését vonta maga után. A Szovjetunió felbomlása után megszűntek a

szinte egyetlen megélhetést biztosító mezőgazdasági termelőszövetkezetek. A fiatalok vagy a városokba költöztek, ahol nagy részük lumpenizálódott, ill. asszimilálódott, vagy maradt a falun, s élte kilátástalan életét. Egyik helyzet sem volt kedvező a nyelv és kultúra megőrzésére. A falusi életet ellátási zavarok is sújtják, mind a táplálkozás, mind az orvosi ellátás terén. A falusi lakosság körében lényegesen nagyobb arányban jelennek meg krónikus betegségek, mint városban. A reményvesztett élet fokozza az alkohol- és kábítószer-fogyasztást.

Egy nép – egy nyelv?

Az oroszországi finnugor népek közül a karjalaiak, a mordvinok, a mari és a komik esetében merül föl a kérdés, hány (hivatalos, [regionális állam-]) nyelve legyen egy népnek. Bár a karjalai nyelv regionális államnyelvi státuszáról nem született törvény (ld. fentebb), a Mordvin Köztársaságban az orosz mellett mind az erza, mind a moksa hivatalos nyelv, a Mari Köztársaságban ugyan csak a mezei mari a hivatalos nyelv, de a hegyi mari nyelvi változat a köztársaság nyugati részén quasi-hivatalos nyelvként használatos (oktatás, sajtó, színház). A komi és a komi-permják nyelv bár lényegében azonosnak tekinthető, mivel két külön szubjektum nyelve (volt), külön nyelvekként kezelik őket (bár a komi-permják nyelvről nem született nyelvtörvény).

Az *egy nép – két nyelv* elv alkalmas arra, hogy megossza a közösséget, akadályozza a nemzet kialakulását, s teret biztosít a *divide et impera* elv érvényesülésének, amit a politika rendszeresen ki is használ.

A magyar nyelvben – a határon túli magyarság nyelvének különböző államnyelvek hatására végbemenő változásai révén – széttartó, divergens fejlődés tapasztalható. Ez az egyébként természetes folyamat a szakszókincs területén nem kívánatos jelenség.

Az anyanyelv fejlettsége és a nyelvhasználat

A kisebbségi nyelvek jogainak korlátozása céljából gyakran elhangzik, hogy ezek a nyelvek fejletlenségük okán nem alkalmasak teljes körű államnyelvi funkciók ellátására, azaz arra, hogy az oktatás, a kultúra, a politika, a tudomány nyelvivé váljanak.

A nyelv mindig kiszolgálja a beszélő közösség igényeit. Amennyiben az igények meghaladják a nyelv aktuális fejlettségi szintjét – ez a speciális szókincset igénylő területek esetében előforduló jelenség –, tudatos beavatkozással (nyelvújítás, nyelvfelújítás, terminológia-alkotás) ez a hiány megszüntethető. Az oroszországi finnugor nyelvek esetében az 1920-30-as években valamennyi fontos területen kidolgozták a szükséges szakszókincset, s a nyelvek egy-két évtizeden keresztül regionális államnyelvként működtek. Az oroszosítási folyamat meg erősödésével az oroszokon kívüli nyelvek egyre inkább háttérbe szorultak, ezért az utóbbi egy-két évtizedben sürgető feladattá vált egy újabb nyelvújítás. Ez több

nyelv (komi, udmurt, s néhány területen a mari) esetében meg is kezdődött. Számos területen kialakították a szükséges szakszókincset. Az asszimilációs nyomás miatt azonban egyre kisebb mértékben hajlandók a finnugor népek anyanyelvük széles körű használatára.

A helyzetből adódóan az oroszországi – s nem csak – finnugor népek esetében sajátos diglossziát tapasztalunk: bizonyos helyzetekben (pl. családi körben) még a finnugor anyanyelvet használják, ám hivatalokban, a gazdaságban, a politikai életben, oktatásban automatikusan áttérnek az oroszra. Ez a nyelv térvészését eredményezi, presztízsének csökkenését, s végső soron a nyelv feladásához vezet. Ezért arra kell törekedni, hogy a neologizmusok polgárjogot nyerjenek a nyelvben, legyen igény a nyelv széles körű használatára, s ne térjenek át – pl. politikai, tudományos témák tárgyalásakor – automatikusan az oroszra.

A három államalkotó finnugor nép magas színvonalú nyelvét illetően a probléma ott jelentkezik, hogy bizonyos területeken (elsősorban egyes tudományágakban, pl. természettudomány, műszaki és orvostudomány) a nemzetközi trendekhez való igazodás miatt egyre inkább áttérnek az angol nyelvre. Ezzel kezdetét veszi a nyelv eróziója, s a folyamatot nehéz lesz megállítani.

Viszony az anyanyelvhez

Az oroszországi finnugor népek körében végzett szociológiai, szociolingvisztikai vizsgálatok azt mutatják, hogy az anyanyelvhez való viszony függ az *életkortól* (az idősebbek nagyobb arányban vállalják s használják anyanyelvüket, mint a fiatalok), a *lakóhelytől* (a falusi lakosság jobban ragaszkodik az anyanyelvéhez, mint a városban élők) és az *iskolai végzettségtől* (minél magasabb végzettséggel rendelkeznek, annál kevésbé tartják fontosnak az anyanyelvüket, azaz annál nagyobb mértékben térnek át a többségi nyelvre). Természetesen vannak kivételek. Még nem tudni, mennyire általánosítható az a megállapítás, hogy a finnugor köztársaságok városaiban, így a fővárosokban is – szubjektív benyomások alapján ítélve – mintha bátrabban használnák a finnugor anyanyelvet, s a fiatalság bizonyos köreiben is terjedni látszik az anyanyelv használata. Ennek a jelenségnek a vizsgálata még várat magára. Mindenesetre, a finnugor nyelvek jövőjének kulcsát már a finnugor népek 2004-es világtalálkozóján Tallinnban tartott plenáris előadásomban is a fiatalokban láttam.

Az utóbbi egy-két évtizedben felnőtt egy olyan egyetememet végzett nemzedék, amelynek egy része külföldön – Északi-Európában, Magyarországon – tanult, s közülük, aki hazatért, már más szemléletet képvisel, mint a korábbi generációk. A három finnugor nyelvű EU-tagállam országnak fokoznia kellene a finnugor köztársaságokban folyó humán egyetemi képzés támogatását, hogy egy új szemléletű nemzeti értelmiség alakulhasson ki, amelyik érti az anyanyelv és -kultúra megőrzésének fontosságát, s majd tudja is, mit kell ennek érdekében tennie. (Az észtek és a finnekek egyébként jelentős részt vállalnak az oroszországi finnugor népek kultúrájának támogatásából, a magyar kultúr- és külpolitika – valószínűleg a lakosság

széles körében tapasztalható finnugor-ellenesség miatt is – még nem ismerte fel e tevékenység jelentőségét. A közelmúltban megszűnt az ún. Göncz-ösztöndíj, amelynek révén az 1990-es évek közepétől évente öt, oroszországi finnugor köztársaságból származó fiatal kaphatott Magyarországon egyetemi képzést.)

Az anyanyelvhez való negatív viszonyulást a vegyesházasságok is elősegítik. Gyakorlatilag minden finnugor–orosz vegyesházasságban az orosz az érintkezés nyelve. Alig hallani kétnyelvű családokról, azaz arról, hogy a vegyesházasságokban mindegyik fél a maga nyelvét használná a gyermekekkel való kommunikáció során. Annál többet beszélnek a kétnyelvűség állítólagos káros következményeiről.

Hasonló jelenséggel találkozunk a határon túli magyarság esetében is.

A kérdés azért fontos, mert az anyanyelv szoros kapcsolatban áll az identitással.

4. Feladatok

Bár Fishman föllállított egy, a nyelv visszaszorulásának, ill. eltűnésének fokozatait bemutató skálát (*GIDS = graded intergenerational disruption scale*, 1991), s elvileg ennek megfordításával a nyelvvesztés folyamatát is vissza lehet fordítani, nem beszélhetünk egységes megoldásról. Az asszimilációt, a nyelvek feladását megakadályozni képes feladatok függnek az adott nyelv politikai, jogi, társadalmi helyzetétől, a beszélőközösség akaratától.

Az oroszországi nagyobb – legalább 100 ezer fős beszélőközösséggel rendelkező – finnugor nyelvek (erza, karjalai, komi, mari, moksa, udmurt) esetében a teendők csak felsorolásszerűen:

- a meglévő nyelvtörvény érvényesítése (a karjalai esetében annak megalkotása),
- a lakosság meggyőzése az anyanyelvhasználat értékéről,
- a politika meggyőzése a két- és többnyelvűség, -kultúrájúság értékéről,
- a nyelvek alkalmazási területének bővítése (pl. iskola, közélet, politika, gazdaság) – félrevezető kulisszák (stílszerűen szólva: Patyomkin-falvak) propagandisztikus építése helyett,
- anyanyelvi alapú nyelvfejlesztés.

Az oroszországi kisebb finnugor és a szamojéd nyelvek sorsát kedvezőtlenül befolyásolja, hogy

- nincs rájuk vonatkozó regionális nyelvtörvény,
- nincs kellő létszámú lakosság, amely lehetővé tenné kellő súlyú, az anyanyelvét használó értelmiség kialakulását,
- nincs elegendő, a finnugor/szamojéd anyanyelvét beszélő, iskolás korú gyermek, valamint pedagógus.

Ilyen körülmények között ezeket a nyelveket rendkívül nehéz megtartani. Vannak ugyan egész kis létszámú nyelvi közösségek megmentésére irányuló, a beszámolóik szerint sikeres akciók (pl. a finnországi Lappföldön élő, néhány száz lelket számláló inari-lappok körében), kérdés azonban, milyen szinten lehet megmenteni a nyelvet: az ún. konyhanyelvi szinten, vagy azon, amelyik lehetővé teszi a nyelv

teljes körű használatát (iskola, közélet, irodalom, tudomány). Megítélésem szerint ez utóbbit még feltételezni is reménytelen álmom.

Hasonlóan nem tartom szerencsésnek a nyelvi fürdő (*immersion*) másutt beváltnak feltüntetett megoldását. Ennek lényege, hogy a veszélyeztetett helyzetben lévő nyelvet már nem beszélő fiatalokat hosszabb-rövidebb időre csak ezen a nyelven beszélő közösségbe viszik, ahol a gyermekek a nyelvet elég gyorsan elsajátítják. Ám ez a megoldás is – igaz, látványos – pótcselekvésnek bizonyul, ha hazatérve a nyelvet nem lehet használni sem a családban, sem az óvodában vagy az iskolában, sem a szűkebb és tágabb társadalomban.

A magyar nyelvet illetően – számos ország gyakorlatának megfelelően – nyelv-védő stratégiára van szükség (ld. az ún. Glatz-téziseket, Szépe György professzor kiegészítő javaslatait, Balázs Géza professzor erre irányuló tevékenységét stb.).

Nyelvstratégiára van szükség, amely átfogja az anyanyelv fejlesztésével kapcsolatos feladatokat, felvázolja az anyanyelv jövőképét (ezek megtalálhatók Balázs Géza több kiadványában).

Nyelvstratégiára van szükség, amely kitér a határon túli magyar nyelvállapotról – természetesen az érintett magyarság képviselőivel folytatott egyeztetések alapján (nem elfeledve, hogy a kisebbségi kérdés nem egy adott állam belügye).

Nyelvstratégiára van szükség, amely tartalmazza a hazánkban élő nemzeti kisebbségek nyelvének védelmét, a többségi nyelvhez való viszonyukat.

S nyelvstratégiára van szükség, amely szívem szerint foglalkozna – legalább a nyelvrokon – veszélyeztetett nyelvek megmentésének kérdéseivel is.

El kell érni, hogy a tudomány nyelve a magyar legyen (emlékezve arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémiát 1825-ben a tudományok és művészetek magyar nyelven folyó művelése érdekében alapították meg). Finnországban hasonlóan aggasztó a helyzet – a tudomány nyelve egyre inkább az angol lesz. Erős az angol nyelv nyomása az észtre is – amit még csak fokoz az ész népi alacsony (egy milliós) lélekszáma.

Megfelelő külpolitikával el kell érni, hogy a határon túli magyarok esetében az emberi-nyelvi jogoknak megfelelő nyelvtörvényt alkossanak s azt tartsák is be.

5. Egy lehetséges megoldás

A fentiekből kitűnhetett, hogy a finnugor anyanyelv jövője attól függ, sikerül-e elérni, hogy magas presztízsű helyzetekben tömegesen használják. A nemzetközi tapasztalat azt mutatja, ha egy nyelv az oktatás nyelvává válik, emelkedik a presztízse.

Az iskola annál is inkább az utolsó mentősvár, mivel a családokban egyre kisebb mértékben használják a finnugor nyelveket. S amióta a nemzeti iskolákat még az 1960-as években megszüntették, csaknem nullára csökkent a finnugor nyelven folyó oktatás.

Egy 2010-ben a Collegium Fenno-Ugricum* által kezdeményezett és eszmeileg Pusztay János által vezetett, de gyakorlatilag Oroszországban megvalósított egy éves lefolyású projekt – a *Terminologia scholaris* – keretében kidolgoztattuk az öt legnagyobb oroszországi finnugor nyelven (erza, komi, mari, moksa, udmurt) tíz – már fél évszázada csak oroszul tanított – iskolai tantárgy szakszókincsét, hogy ezáltal lehetővé váljon valamennyi tantárgy finnugor anyanyelvű oktatása. A projektet – az oroszországi Regionális Fejlesztések Minisztériumán keresztül – az Európai Unió támogatta. (Csak zárójelben: a magyar tudományos élet támogatására hivatott fórumon a projektet elutasították.)

A projektben négy oroszországi finnugor tagköztársaság (Komi, Mari, Mordvin, Udmurt) egyeteme vett részt – Marina Fegyinának, az időtájt még a sziktivkari (Komi Köztársaság) egyetem tanszékvezetőjének koordinálásában, Alekszej Rodnyakovnak, a szaranszki (Mordvin Köztársaság) egyetem munkatársának közreműködésével.

A munka fázisai: valamennyi érintett nyelven szakértői munkacsoportok kialakítása; a jelenleg használatos orosz nyelvű tankönyvekből a szakszavak kiírása, orosz nyelvű annotációval való ellátása; az anyag megküldése a négy köztársaságban működő koordinátoroknak; a szakszókincs elkészítése, az annotációk lefordítása; az elkészült terminológiai kiegészítők benyújtása az adott köztársaság terminológiai bizottságának; jóváhagyás után technikai szerkesztés, végül az 50 kiegészítő kinyomtatása.

A kiegészítők szerkezete: valamennyi kötetben megjelent a projekt eszmei irányítójának a projekthez fűzött előszava; a szótári részben az első hasámban közöltük a terminust az adott finnugor nyelven, a második hasámban a terminus

* A 2008-ban a Nemzetek Háza égisze alatt Pusztay János kezdeményezésére megalapított, Badacsonytomaj telephelyű Collegium Fenno-Ugricum (CFU) célja, hogy az oroszországi finnugor népek számára segítséget nyújtson nyelvük, kultúrájuk megőrzésében, presztízs-emelő programokat kezdeményezzen és valósítson meg – együttműködve az oroszországi finnugor népek szakembereivel –, valamint megismertesse a finnugor népek kultúráját mind a finnugor népekkel, mind a finnugoron kívüli világgal.

Ennek érdekében szervezünk nyári egyetemeket, konferenciákat, adunk ki tudományos, tudományos-ismeretterjesztő munkákat, szépirodalmi műveket, kezdeményezünk közös projekteket.

Csak az említés szintjén: még 2008-ban elindult a *Bibliotheca Fenno-Ugrica* program, amelynek keretében eddig hét oroszországi finnugor népről (karjalai, komi, komi-permják, mari, mordvin, udmurt, vepsze) jelent meg tudományos-ismeretterjesztő kismonográfia oroszul – és ami még fontosabb – kinek-kinek az anyanyelvén. Nem egy esetben ez a könyv volt az első tudományos-ismeretterjesztő munka az adott nyelven. (Célszerű volna a sorozatot egyrészt kiterjeszteni a többi finnugor nyelvre, másrészt a megjelent köteteket angolra fordítani. Erre pénzühiány miatt eddig nem kerülhetett sor.)

Elindítottuk a *LiteratUral* irodalmi sorozatot, amelyben eddig egy-egy komi, mari, udmurt költő antológiája jelent meg, de egy József Attila-válogatás is udmurt nyelven.

A CFU mintegy 5000 kötetes szakkönyvtárral, továbbá internetkapcsolattal és videokonferencia-berendezéssel van felszerelve. Ez utóbbi lehetővé teszi a költséghatékony kapcsolat-tartást mind a hazai, mind a külföldi partnerekkel.

orosz fordítását, a harmadik hasámban a terminushoz fűzött annotációt az adott finnugor nyelven. A szótárakat egy orosz–finnugor nyelvű regiszter zárja.

A projekt választ ad néhány, a nyelvek állapotát, illetve a szakembereknek az anyanyelvükhöz való hozzáállását firtató kérdésre. Az 50 küsszótár anyagának nyelvészeti elemzése folyamatban van, az eredmények 2012 őszén megjelennek. Már első áttekintésre is látszik, hogy a komi és az udmurt nyelvfejlés, terminológiaalkotás magas színvonalú. Valamelyest elmarad ettől a szinttől a mari nyelv fejlesztése. A két mordvin nyelv (erza, moksa) állapota aggasztó, alig néhány százalékban fordul elő anyanyelvű terminológia. Nincs kizárva azonban – az annotációk nyelvezete alapján feltételezve –, hogy a szakemberek lelkiismeretlen hozzáállásának tudható be a rossz eredmény. A két mordvin nyelv esetében újra kell írni a szótárakat. Ha e nyelvek állapota ténylegesen ennyire kedvezőtlen, akkor nyelvújításra van szükség. Az elemzésben megadjuk a többi oroszországi finnugor nyelvből véve a megoldási mintákat. Amennyiben erre nem kerül sor, a két mordvin nyelv egy-két nemzedéken belül teljesen kiszorul a használatból, közkeletű szóval: kihal.

A projekt folytatásaként sürgősen meg kell kezdeni a tantárgyak anyanyelvű tankönyveinek elkészítését a terminológiai szótárak felhasználásával – a két mordvin nyelv kivételével. Ezzel egyidejűleg hozzá kell látni a pedagógusok továbbképzéséhez, hogy készek és képesek legyenek tantárgyukat anyanyelvükön tanítani. (A projekt gyakorlati eredménye, hogy egy-két köztársaság néhány iskolájában kísérletképpen megkezdődött néhány tantárgy anyanyelvű oktatása – s a beszámolók szerint a kísérlethez mind a pedagógusok, mind a tanulók lelkesen viszonyulnak.)

Kívánatos volna, ha Magyarország – Észtország és Finnország példáját követve – a jelenleginél lényegesen nagyobb támogatást nyújtana az oroszországi finnugor népeket támogató programokhoz. A tankönyvprogram támogatása jelentős hozzájárulás volna a világ nyelvi-kulturális sokszínűségének megőrzéséhez. A finnugor népekkel való kapcsolaterősítés pozitív szerepet játszhatna a magyar–orosz kapcsolatokban is. A tankönyvprogram támogatása – figyelembe véve a mai kor technikai lehetőségeit – nem igényel nagy költségeket. Elegendő volna, ha a már meglévő és használatban lévő orosz nyelvű tankönyveket lefordítanák a finnugor nyelvekre, és elektronikus formában terjesztenék, rengeteg nyomdaköltséget takarítva meg. A támogatással Magyarország – ha már a program hazánkból indult – jelentősen növelné presztízsét a finnugor népek körében, s nem kerülne e kezdeményezés erkölcsi haszna más országokba.

Ha a projekt az előbbieket szellemében folytatódhat, akkor elkerülhető lesz egy újabb, ezúttal nem az oroszok által épített Patyomkin-falu keletkezése, s az előállított nyelvi anyag nem csupán arra lesz jó, hogy terminológus szakemberek számára elemzendő anyagként szolgáljon.

6. Jövőkép?

A fentiekben nem egy nyelv, hanem egy egész nyelvcsalád helyzetét mutattam be vázlatosan. A jövőkép nem rózsás.

A világban tapasztalható sajnálatos tendenciáknak (globalizáció, asszimiláció) köszönhetően nyelvcsaládunk számos, Oroszországban ma még valamilyen mértékben beszélt nyelve belátható időn belül eltűnik.

A viszonylag nagyobb lélekszámú, legalább 100 ezer fős közösségek nyelve még megmenthető, vagy legalább lassítható az asszimilációs folyamat.

A veszély még az önálló államiságú finnugor népek nyelvét is fenyegeti. Mivel ezekben az esetekben a politikai körülmények, továbbá a nyelv fejlettsége és széles, bár nem hiánytalan alkalmazási köre biztosítja, s van elegendő nagyságú beszélő közösség, a veszély elhárítható. Az észtek már kidolgozták a nyelvstratégiájukat (az elsőt a szombathelyi Uralisztikai Tanszék adta ki, az újabbat Pomozi Péter – megfelelő kommentárokkal ellátva).

A magyar nyelvvédő stratégia megalkotása nemzetvédő kötelességünk. Magyarországon egyszersmind mintaadó szerepet is játszhatna a veszélyeztetett nyelveket támogató programokkal, hozzájárulva ezzel a világ nyelvi-kulturális sokszínűségének megőrzéséhez, aminek a biodiverzitásra is jelentős hatása van. Nem beszélve arról, hogy ezzel a támogatással rokon nyelvek megmentéséhez járulhatunk hozzá.

Az 5. pontban bemutatott projekt meggyőző minta lehetne mind Oroszországban, mind a világ más tájain a veszélyeztetett nyelvek asszimilációs folyamatának lelassítására, netán megállítására.

Pusztay János

*

Etnopolitika és jog

A VI. Finnugor Világkongresszus nyitónapját követően csütörtökön¹¹, öt különböző szekcióülésen kezdődött meg a munka: etnopolitika és jog, nyelv és oktatás, kultúra, információs technológiák és média, egészségügy, demográfia és ökológia.

Az „Etnopolitika és jog” címet viselő szekció az észti Mart Nutt¹² és az udmurt Nyikolaj Ny. Muszalimov¹³ elnöklétével zajlott le. Ezen az ülésen változó számú érdeklődés mellett, 23 felszólalót hallhattunk, a tanácskozás programjában 14 népképviseltette magát és mintegy 50 ajánlás fogalmazódott meg. Sajnos a felszólalók

¹¹ 2012. szeptember 6-án

¹² parlamenti képviselő, Észtország

¹³ az Udmurt Köztársaság kormányzatának elnökhelyettese

listáját nem tették közzé az értekezlet előtt, így nem tudhattuk előre, hogy ki, milyen témában, milyen sorrendben fogja rövid előadását megtartani.

Az előzetesen kiadottak szerint ennek az ülésnek az volt a feladata, hogy megvitassa, hogyan lehetséges a nemzetközi elvek és normák beépítése a finnugor népek által lakott országok és régiók törvényhozásába. Itt nyílt alkalom az idevonatkozó Európa Tanács határozatokról (Keretegyezmény a kislélekszámú népek védelméről, A kislélekszámú népek nyelvének és regionális nyelvek védelméről szóló Európai Charta) való értekezésre. Természetesen ebbe a programba illeszkedik még az egyes NGO¹⁴-k és a különböző állampolgári mozgalmak tevékenységének az elemzése, bemutatása is. Alkalom nyílt a nyelv és etnikai identitás tárgyköréről való eszmecsere is.

A szekció lelegején két nagyobb, 15-15 perces előadásban fejtette ki gondolatait sorrendben Alekszej K. Konjuhov¹⁵ és Zinaida I. Sztrogalscsikova¹⁶. A többi hozzászóló részére egyenként csupán 7-7 perc állt rendelkezésre, amely többek esetében kevésnek bizonyult. Az egyes felszólalásokról általában elmondható még, hogy nagyon kevesen éltek a számítógépes prezentáció lehetőségével, és csupán egyetlen esetben kaptunk szétosztott írásos vázlatot, erről még később említést teszek. A program domináns nyelvének az orosz bizonyult, melyhez angol szinkrontolmácsolást biztosítottak a szervezők.

A következőkben néhány kulcsfontosságú felszólalást szeretnék bővebben ismertetni.

A már említett, A. Konjuhov hosszabb, bevezető előadásának elején vizsgálta az etnosz és a nemzet fogalmak jelentését, viszonyát, az etnikai identitást és a meghatározó tényezőket (amelyekben a terület, a nyelv, a szellemi kultúra és a vallás egyaránt lényegesek). Elhangzott az is, hogy napjainkban az identitás ingatagabbá vált, példaként említette meg az ún. „reidentifikációt” a hantik és a manysik körében, amelyet véleménye szerint politikai okokra lehet visszavezetni és az identitásra való kívülről történő ráhatásról is beszélt. Felhívta a figyelmet az identitás kialakulásának arra a lényeges mozzanatára, hogy az egyes generációk között, gyermek–szülő viszonyban, rendkívül fontos a nemzeti identitás továbbörökítése. Gyermekkorban még a szülői közeg, de ahogy egyre felnőttebbé válik az adott személy, annál inkább az állam lesz a meghatározó ebben a tekintetben.

Ez a szekció nem múlhatott el olyan hozzászólás nélkül, amely ne foglalkozott volna az erza és a moksa mordvin közötti különbséggel, mint politikai tényezővel. Ezt részletesebben Vlagyimir K. Abramov¹⁷ tárgyalta.

Érdekességgé említhetjük meg, hogy egy felszólaló hölgy, aki a Marij-El Köztársaságból érkezett, a női szervezetek szerepét mutatta be, a társadalmi szer-

¹⁴ Nem-kormányzati (civil, ill. társadalmi) szervezet, angolul: Non-governmental Organization, rövidítése: NGO

¹⁵ A Komi Köztársaság Pityirim Szorokinról elnevezett „Örökség” Központjának igazgató-helyettese

¹⁶ Az Orosz Tudományos Akadémia Karél Tudományos Központjának munkatársa (vepsze)

¹⁷ Az N. P. Ogarjovról elnevezett Mordvin Állami Egyetem tanszékvezetője

vezetek között. Előadásában foglalkozott a mari asszony (ill. nő) státuszával, bemutatta a különféle járáásokban végzett, ezzel kapcsolatos felméréseit. Összességében pedig az előadó úgy érzi, hogy az Oroszországi Föderációban nemcsak a mari, hanem általánosságban a női társadalmi szervezetek kevésbé tudnak érvényesülni.

A hozzászólások között az is elhangzott, hogy rendkívül fontos megteremteni a politikai terminológiát, ezzel összefüggésben szótárt készíteni és lefordítani a jogszabályokat.

Több hozzászólás is érkezett a MAFUN¹⁸ tagjai és vezetése irányából. Ezzel kapcsolatban szeretném itt ismertetni a már említett általuk szétosztott írásos anyagot, mely ajánlásait tartalmazza (angol és orosz nyelven kaptuk meg). Ebben elsősorban azt szorgalmazzák, hogy az érintett népek egyes nyelveiket minél nagyobb arányban használják mind a magánjellegű helyzetekben, mind pedig a nyilvános, különösen a városi közegben. Intenzív részvételre serkentik a fiatalokat a „finnugor mozgalomban”, támogatva a MAFUN működését. Megfogalmazott elképzeléseik szerint, törekedni kell az információ-kommunikációs technológiai eszközökben rejlő lehetőségek minél magasabb fokú kihasználására a célok elérésének érdekében. Fontos a „finnugor mozgalom” részvételének támogatása az ENSZ munkájában az őslakos népek kérdéseit illetően. Továbbá a tervezetükben foglaltak szerint biztosítani kell a finnugor népek hozzáférését, beavatkozásának lehetőségét azokba az állami döntéshozatali folyamatokba, amelyek gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai érdekekkel bírnak. Még az ifjúsági szervezetnél maradvá muszáj kitérnünk három fő programra: a Finnugor népek napja az ENSZ-ben, a Finnugor világ kulturális fővárosa, valamint a Finnugor népek társadalmi-gazdasági fóruma. Az első célja, hogy a nagy nemzetközi szervezetek szintjén is lehetővé váljon a finnugor népekkel kapcsolatos tapasztalatok és problémák felvetése és megtárgyalása, továbbá, hogy részt vehessenek az őslakos népek napja napirendjének kialakításában. Ezzel kapcsolatban különféle fotókiállításokról, filmvetítésekről, egyéb kulturális programokról, valamint a „finnugor mozgalom” – az együttműködés tapasztalatai az állam és a társadalmi szervezetek között elnevezésű rendezvény megszervezéséről esett szó. A második célja az identitás fejlesztése mellett, hogy népszerűsítse a finnugor népeket és stimulálja a társadalmi, gazdasági fejlődést és együttműködést. Felfogható az Európa kulturális fővárosa cím finnugor átértelmezésének is. A hangsúly itt a kisebb méretű településeken van, ahol legalább 12 kisebb és egy nagyobb programot szerveznének. A Finnugor népek társadalmi-gazdasági fórumát évente szeretnék megrendezni. Célja, hogy egyrészt teret adjon a nemzetközi és ágazatok közötti eszme- és tapasztalatcsere és képzésre. Ennek a fórumnak a kulcskérdései között szerepel a turizmus és a kisvállalkozások fejlesztése, a területhez köthető márkaépítés és az ifjúsági mozgalmak működése.

A szekció munkája során élénk vita bontakozott ki az orosz oktatási törvényről, valamint a nyelveket érintő jogszabályokról. Előfordult számonkérő kérdés is: Hol vannak az Oroszországi Föderáció által biztosított források? Az egyes nyelvek

¹⁸ MAFUN: Молодёжная ассоциация финно-угорских народов, azaz A Finnugor Népek Ifjúsági Egyesülete

helyzetének javításához az oktatás körülményeit is javítani kell. Emelni szükséges a tanári béreket, javítani kell a technikai feltételeket.

Szó esett a diaszpórában élők helyzetéről is. Egy-egy ilyen esetben az iskolák bezárása, a könyvtárak és művelődési lehetőségek eltűnése rendkívül negatív következményekkel jár.

Valerij A. Klimov, aki a Kudimkari járás vezetője, az önkormányzatok szerepéről beszélt. Sajnos a szűkös időkeret miatt előadásának a leglényegesebb mondanivalójára túlságosan elnagyolt módon került sor, így az általa felvázolt célprogramhoz kivetített táblázatok tanulmányozására alig maradt lehetőség, és ehhez az előadó részéről is kevés kommentárt kaptunk. Az idő nagy részében különféle kulturális programok bemutatása történt. Igen vázlatosan és gyorsan szó volt még a helyi oktatásról, ún. tanári házak és vidéki iskolák kialakításáról.

Anatolij Sz. Grigorjev¹⁹ heves felszólalásában emlékeztetett a Komi-permják Autonóm Közvet megszüntetésének körülményeire és általánosságban figyelmeztetett a Föderáció szubjektumainak csökkenéséből eredő következményekre. Véleménye szerint a jelenleg előforduló „рыбешароп” (kormányzó) tisztség helytelen elnevezés, az az Orosz Birodalom viszonyaira emlékeztet. Nyomatékosan kéri, állítsák vissza az Oroszországi Föderáció Nemzetiségpolitikai Minisztériumát. Végezetül úgy véli, a finnugor népeknek nem szabad „szerénykedniük”, óriási kincsekkel bírnak, hozzászólásában itt nemcsak az ásványkincsekre utalt, hanem szerrinte pl. a legutóbbi Nyári Olimpiai Játékokon szerzett eredményekre is büszkének kell lenniük. Kiemelte továbbá, hogy nem szabad távolságot tartani a politikától.

Különösen színvonalas előadással készült Natalja V. Kondratyeva²⁰, aki felszólalásának első részében a nyelvi tervezés, nyelvpolitika, a nyelv presztízsének témakörreit érintette. Egy kérdőíves felmérés eredményeiről számolt be, amely azt vizsgálta, milyen okai vannak annak, hogy eltűnik a nyelv iránti érdeklődés. A válaszadók szerint többnyire a nyelvi marketing elégtelensége, az orosz nyelv egységes államvizsgájának²¹ kötelezővé tétele szerepel az okok között. Ezek mellett merült meg fel az is, hogy a munkaerőpiacon nincs igény az ilyen jellegű nyelvtudásra.

Az előadók közül még egyre szeretnék figyelmet irányítani: Riku Savonen, aki a Finn–Orosz Társaság képviselőjében jelent meg, szintén a társadalmi szervezetek fontosságát emelte ki. A Társaságuk 2009–2012 között lezajló projektumát ismertette bővebben.²² A program keretein belül többféle képzést tudnak nyújtani az említett szervezetek részére. Ezek során a résztvevők pályázatírási ismereteket, PR-t, előadói képességfejlesztésről szóló előadásokat hallgathatnak és sajátíthatnak el gyakorlati tudást. Eddig 16 nép 400 résztvevője látogatta meg a képzést. Lényeges kitérni arra is, hogy a program résztvevőinek 75%-a 40 év alatti volt.

Összegezve, ahogyan az a kongresszus záróeseményén is elhangzott, a kongresszus zárásakor elfogadott kiáltványban is szorgalmazták egy olyan állandó

¹⁹ A Karél Kongresszus elnöke

²⁰ Az Udmurt Állami Egyetem Általános és Finnugor nyelvtudományi Tanszékének docense

²¹ ЕГЭ – Единый государственный экзамен

²² lásd még: www.fuproekt.org – itt több finnugor társadalmi szervezet bemutatkozása is megtekinthető

munkacsoport felállítását, amely folyamatosan monitorozza az egyes vonatkozó jogszabályokat. Előtérbe kell kerülnie az idősebb generáció szerepének, mint az identitás továbbörökítőjének. A magas szintű identitás következképpen magas fokú kollektív öntudatot eredményez. Minél nagyobb mértékben nyerhessenek befolyást a törvényalkotási folyamatokba az egyes népek képviselői, legyen szoros együttműködés az NGO-kkal, önkormányzatokkal és az Oroszországi Föderáció egyes szerveivel. Amint azt láthatjuk, számos nagyszerű elképzelés (amelyek talán kissé túlságosan általános jellegűek) látott napvilágot az elmúlt időszakban a bemutatott témakörben. Kérdés marad azonban az, hogy miután ezek az ajánlások a rendszeres finomítások után szöveges formát öltenek, elméleti síkon kidolgozásra kerülnek, a későbbiekben majd hogyan és miként kerülnek végrehajtásra, valamint lesz-e hozzá elég anyagi támogatás, megfelelő koordináció, együttműködés, kapcsolatok, naprakész tudással rendelkező szakember, idő, akarat, szorgalom és kitartás? Bízunk benne, hogy a következő kongresszusig átlátható módon történik előrelépés a kérdése ügyekben, a feltételek előteremtését követően pedig az illetékesek törekedni fognak a megfogalmazott ajánlások végrehajtására. Reméljük, hogy a következő találkozáskor túlnyomórészt kézzelfogható, pozitív eredményekről fogunk értesülni.

Bogdán Zsombor

Kultúra szekció

A Világkongresszus második napján öt szekcióban folyt párhuzamosan a munka (Nyelv és oktatás, Etnopolitika és jog, Egészség, demográfia és ökológia, IT és média, Kultúra), jelen írás az utóbbi szekció tapasztalatait foglalja össze. Ahogyan azt a kongresszus záróülésén is hangsúlyozták, a Kultúra szekció volt a legnépesebb, mintegy 40 előadás hangzott el, főként orosz és angol nyelven. Mivel az előadások hosszát hét percben maximálták, így kérdésekre, vitára csak az összes felszólalás után maradt idő.

Az előadások egy-egy finnugor népcsoport kulturális életének bemutatását tűzték ki célul, idő hiányában, összefoglaló jelleggel. Többször is követendő példaként említették az udmurtiai Buranovszkije Babuski énekkart. A komi küldött kiemelte, hogy nemcsak kiállításokkal és színházi előadásokkal, hanem gyermekeknek szervezett nyári táborokkal és kézműves foglalkozásokkal is próbálják a mindennapok szerves részévé tenni a finnugor kultúrát. Egy másik előadó a nagyobb oroszországi finnugor népek színes kulturális programjait méltatta, melyek között a hagyományosnak tekinthető rendezvények mellett tanári továbbképzéssel is foglalkoznak. Többen ismertették az adott területen megjelent könyveket és hanganyagokat, a vepsze delegált pedig arról számolt be, hogy számos folklor-újítást sikerült már digitalizálniuk.

A fentiekől eltérően néhányan egy-egy szűkebb témára korlátozták beszédüket. Az Ajkaj nevű udmurt folklór együttes vezetője, Pjotr Danyilov saját együttesét említve pozitív példaként, az ilyen formációk kultúrateremtő és -megőrző szerepéről beszélt, majd javaslatot tett oroszországi kulturális együttműködés kialakítására, mire a közönség soraiból rákérdeztek a megvalósítás mikéntjére, amit sajnos idő hiányában nem sikerült megvitatni. Hasonlóképpen tematikus ismertetőt hallhattunk, a Tyumenyi terület delegáltjától a régióban ismert és elismert Jugranocska elnevezésű együttes munkásságáról. Kiemelendő továbbá, hogy az inkeri finnek saját, népi ihletésű motívumokat tartalmazó ékszereket gyártanak és forgalmaznak. Egy komi-permják küldött azt fejtette ki, hogy a konyha is a kultúra része. Egyre több kitüntetést kapnak komi-permják szakácsok a nemzetközi fesztiválon is, ahol feltűntetik, hogy bár Oroszországból érkeztek, mégsem orosz nemzetiségűek, hanem komi-permjákok. Kadi Raudalainen is egy inkeri finn közösséget mutatott be, mely Tuomiban épített magának házat, ahol különböző tanfolyamokon (asztalosmunkák, festés, kerámia, takácsmesterség) ismerkedhetnek meg őseik kultúrájával a felnőttek is. Margit Siim a kulturális örökségben rejlő lehetőségekről beszélt. Szerinte annak nemzet- és politikamentesnek kell lennie, inkább a territóriumot kell képviselnie.

Pasi Saukkonen elméleti jellegű előadásában a kulturális sokszínűség, a kultúra és a globalizáció viszonyát vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy újra kell gondolni a kultúra nyelvi, valamint nemzeti alapú meghatározását, illetve azt, hogy globalizált világunkban az egyénnek milyen kapcsolata lehet a nemzeti kultúrával. Anna Brezina is hasonló előadást tartott, s azzal zárta beszédét, hogy a kultúra, ha él, változik – így az értékek is szüntelen változnak. A délután egyik magyar előadója magyar néptáncokkal és népzenevel foglalkozik, s szeretne minél több finnugor népet meglátogatni, s megismerni mindennapjaikat, rácsodálkozni arra, amit némelyek természetesnek tartanak. Vannak dolgok, melyeket mi nem tartunk fontosnak, mégis a kis cseppeknek tűnő dolgok hatalmas sziklák, melyekkel nagy házat lehet építeni. Aki az apró, helyi dolgokat megérti, az meg fogja érteni azt is, mi a kulturális örökség. Véleménye szerint kultúra az, ahogy élünk.

Gyakorlati javaslatot tett a finnugor népek kultúrájának megismertetésére az észak Oliver Loode, aki az Európa Kulturális Fővárosa cím mintájára egy Finnugor Kulturális Főváros projektet kíván megvalósítani. Egy háromfős szakmai zsűri értékelné a négy eltérő földrajzi területről érkező pályázatokat, majd a kiválasztott kisváros vagy község egy éven át viselné a címet, és szervezne legalább 12 kulturális programot.

Összességében elmondható, hogy a szekcióban sikerült demonstrálni azt a sokféle törekvést, mellyel nyelvrokonaink megpróbálják minél szélesebb körben megismertetni kultúrájukat, valamint megőrizni azt a következő generációk számára. Sajnálatos, hogy a szoros időkeret nem adott lehetőséget arra, hogy az ötletekből konkrét javaslatok szülessenek a megvalósításra, ám reméljük, hogy a sokak által emlegetett nemzetközi együttműködés néhány esetben tényleg realitássá válik.

Információs technológia és média szekció

Új és izgalmas szekciónak ígérkezett a Kongresszus programjában az inkeri finn Vlagyimir Kokka által elnökölt IT és média szekció. Az előadások iránti érdeklődés sajnos jóval kisebb volt, mint azt a téma fontossága indokolta volna. A munka során 20 – többségében oroszországi résztvevő által előadott – előadás hangzott el, amit Vlagyimir Kokka a záróelőadása során jónak értékelt, mondván: „Így volt idő a párbeszédre, a közös eszmecserére”.

Sajnos az előadók többsége nem használt semmilyen prezentációt (meglepő egy IT és média nevet viselő szekcióban), így nehéz volt követni az előadásokat, előadókat. A bemutatások legtöbbje főleg az írott sajtó anyagok vagy tévé- és rádióműsorok ismertetésében merült ki. Szerencsére azonban a sajtó anyagok nagy részét a Kongresszus ideje alatt kézbe is lehetett venni, nemcsak a szekcióban, hanem a szünetekben is. A négy nap alatt a résztvevők között terjedtek a hanti, nyenyec és egyéb finnugor kiadványok, a különböző tévék és rádiók működését pedig szintén megtapasztalhattuk a szünetekben, az előadások végén: számtalan televízió és rádió képviseltette magát a kongresszuson. Öröm volt látni, hogyan interjúvolják meg egymást a különböző népek képviselői.

A szekció során azért néhány érdekes előadást is meghallgathattak az érdeklődők. Ilyen volt például a finn származású Martti Penttonen kerél projektjének bemutatása. Az ismertetett projekt célja kettős: egyrészt szeretnék digitalizálni a kerél folklór anyagokat, hogy minél szélesebb körben elérhetővé váljanak, másrészt pedig egy oktatási honlapot hoztak létre, ahol a kerél beszélők találkozhatnak egymással a fórumon, valamint az iskolások, tanárok különböző segédanyagokat találnak, játékos formában bővíthetik ismereteiket a kerél nyelv iránt érdeklődők.

A másik kiemelő projektet az YLE Sápmi korábbi vezetője, az északi számi származású Pirita Näkkäläjärvi – aki jelenleg a finnországi számi parlament képviselője – mutatta be, természetesen számítógépes prezentációval. Előadásában hangsúlyozta, hogy a legfontosabb az, hogy ezeknek a mai technikáknak a segítségével lehetőség nyílik a gyermekek és a fiatalok gondolkodásmódjának formálására. A számi nyelv revitalizációja így kiterjed minden jelenkori digitális eszközre, a számik rendelkeznek online rádiókkal, hírportállal, de akár a nyelvet is lehet tanulni, gyakorolni a számi oktatási oldalakon.

Sajnálatos, hogy a szekcióba viszonylag kevés fiatal látogatott el, és előadást sem lehetett hallani a „Web2”-ről, vagyis azokról a nem hivatalos kezdeményezésekről, blogokról, youtube videókról, közösségi oldalokról, amelyek lassan már minden oroszországi finnugor nyelven megtalálhatók. Érdekes lett volna beszélgetést folytatni arról, hogy milyen módon segítenek ezek a fiatalok által indukált törekvések a nyelvi revitalizációban, a nyelvek presztízsének emelésében.

Vlagyimir Kokka a szekció legfontosabb témáinak az anyagok digitalizálására és archiválására irányuló projekteket tartotta, valamint az elektronikus szótárak bemutatását, amelyek segítik a nyelvi fejlődést. Összefoglaló beszédében hangsúlyozta, hogy a digitális média fontos része lehet az önértékelés növekedésének

az egyes finnugor népeknél, hiszen ezeken a csatornákon konkurálhatnak az állami médiával, a műholdas technika pedig lehetővé teszi, hogy a különböző tévéprogramok ne maradjanak meg az egyes köztársaságok határain belül, más finnugor népekhez is eljussanak. Hangsúlyozta azonban azt is, hogy ez a modern digitális világ számos problémát is állít a kis finnugor népek elé. A nem korszerű eszközök nem alkalmasak arra, hogy lépést tartsanak a környező világgal, de ami még ennél is nagyobb probléma, hogy nincsenek anyanyelvi újságírók, akik igényes műsorokat készítenének.

A szekció munkájának eredményeként a résztvevők a következő javaslatokkal egészítették ki a Kongresszus zárónyilatkozatát:

1. Egységes internetes tér létrehozása, amely elősegíti a jobb információáramlást a finnugor és szamojéd népek között.
2. Szabadabb televíziós műsorcserek az egyes népek között, így segítve egymás kultúrájának vagy éppen aktuális politikai helyzetének megismerését.
3. Nemzeti, anyanyelvi újságírók képzése a köztársaságokban.
4. Egységes és minden nyelvre kiterjedő Unicode-rendszer létrehozása együttműködve az Unicode Consortiummal.
5. A lehető legtöbb nemzeti kultúra megjelentetése a médiában.
6. (Nem egészen ehhez a témához tartozik.) Egységes finnugor zászló megalakítása, amelyre már születtek is elképzelések Szymon Pawlas részéről.

Fontos itt megjegyezni, hogy bár a szervezők egy külön szekciót hoztak létre a modern finnugor technika bemutatására, más szekciókban is érezhető volt a digitális világ megjelenése. Nagyszerű példa erre a kulturális szekcióban előadást tartó Ann Anhimova a Karél Nemzeti Múzeum munkatársának előadása, aki a múzeumuk honlapját és a múzeumukhoz kapcsolódó digitális projekteket ismertette, nagy sikerrel (köszönet Ruttkay-Miklián Eszternek ezért az információért).

Tánczos Orsolya

✱

Felszólalás a Finnugor Népek Világkongresszusának plenáris ülésén

Kedves nyelvrokon közösség!
Hölgyeim és Uraim!

Johann Gottfried von Herder, a jelentős XVIII. századi író, kritikus, esztéta, nyelvész – egyébként Oláh Miklós 1568-ban írt *Hungaria* című, Kollár Ádám által 1763-ban kiadott munkája alapján – a következőket írta a magyarokról: „...[a magyarok] itt élnek most szlávok, németek, románok, s más népek közt, a lakosság

csekélyebb részeként, s századok múlva a nyelvüket is alig lehet megtalálni majd”. Valószínűleg ez a herderi jóslat rázta fel a kor magyar értelmiségét.

A XIX. század első felében az akkor nem független Magyarországon zajlott a reformkor. Ennek egyik fő célja a magyar nyelv hivatalossá tétele volt, ami 1844-ben meg is valósult. A szándékot megelőzte a nyelvújítás, amelynek révén a magyar nyelv alkalmassá vált arra, hogy a köznapi használaton túlmenően kielégítse a tudomány, a művészetek és a politika igényeit is. E cél érdekében alapították meg 1825-ben a mai Tudományos Akadémia jogelődjét.

Ma is a reformok korát éljük. Új alkotmány született, átalakul a közigazgatás, az oktatás, ezen belül a felsőoktatás szerkezete, s némileg a tartalma is. Folyamatban van a kulturális nemzet összekovácsolása, amelynek igényét a trianoni békediktátum szétszakította magyarság kultúrában és nyelvben megvalósítandó egysége vetette fel.

Magyarország 2004 óta tagja az Európai Uniónak, annak számos előnyével és nem kevés hátrányával együtt. Az EU egyik legfontosabb irányelve a nyelvek és kultúrák védelme, különös hangsúlyt helyezve a kisebbségi, regionális nyelvekre és kultúrákra. Minden EU-tagállamnak vannak nemzeti kisebbségei, ám kétségtelen, hogy az anyaországon kívül hét állam területére szakadt magyarság helyzete a legkényesebb. Igaz, hogy a Magyarországgal szomszédos, jelentős magyar kisebbséggel rendelkező államok közül Szlovákia, Románia és Szlovénia már EU-tagállam, Horvátország felvétele folyamatban van, s hamarosan megkezdődnek a Szerbia csatlakozásáról szóló tárgyalások is, ám a nemzeti kisebbségek kérdése mindmáig megoldatlan, illetőleg ha az adott államok megoldottnak tekintik azt, akkor az nem az EU irányelvei szerinti megoldás.

Aggodalommal figyeljük Oroszországban élő nyelvrokonaink sorsának alakulását: nyelvük, kultúrájuk továbbélési esélyeit, miközben hajlamosak vagyunk megfeledkezni a saját helyzetünkben felbukkanó veszélyekről. Sok a párhuzam az Európai Unióban illetve az Oroszországban élő finnugor népek és nyelveik között, még ha a politikai-közigazgatási helyzet, a közösségek létszáma eltérő is.

Itt és most csak néhány olyan példát említek, amelyek szinte valamennyi finnugor nép és nyelv esetében időszerűek.

A fogatkozó lélekszám: Magyarország lakosságának száma ez év elejétől már kevesebb, mint 10 millió.

A határainkon túl élő mintegy 4 milliós magyarság körében egyre erőteljesebb az asszimiláció.

Természetes jelenség, hogy a határainkon túl élő magyarság anyanyelve az adott többségi államnyelv, a szlovák, az ukrán, a román, a szerb stb. hatása alatt fejlődik. Az eredmény viszont idővel az lehet, hogy a Kárpát-medencében a divergensen fejlődő magyar nyelvből több magyar alapú nyelvváltozat alakul ki, ami a magyarság felbomlását hozza magával. Ennek nyelvi jeleit a szakszókincs nagymérvű eltérésein már ma is tapasztaljuk. A nem kívánatos tendenciák ellensúlyozására vagy legalább felmérésére irányuló javaslatok nem érték még el a kulturális nemzet építése iránt elkötelezett politika ingerküszöbét.

A tömegek kulturális szintjének csökkenése, azaz a nyelvi-kulturális igénytelenség tömegessé válása a nyelv leépülését válthatja ki.

Bár, mint említettem, a Magyar Tudományos Akadémiát 1825-ben a magyar nyelv védelme és fejlesztése érdekében hozták létre, ma ez az akadémia számos tudományterületen, pl. a műszaki tudományokban, a természettudományokban és az orvostudományban csak az angol nyelvű publikációkat tekinti tudományos munkának, a magyar nyelvűeket nem. Van olyan hivatal, ahol a teljes dokumentáció angol nyelvű. Ez a gyakorlat nemcsak a nyelv erodálását indíthatja el, hanem alapvető emberi-nyelvi jogokat is sért, hiszen mindenkinek elemi joga, hogy bármilyen információhoz az anyanyelvén juthasson hozzá.

Tehát: a magyar nyelv is védelemre szorul, s ennek eszköze egy körültekintően kidolgozandó nyelvtörvény lehet. Az észtek megalkották a maguk nyelvstratégiáját, Magyarországon ideológiai csatározások áldozatává vált már a szándék is. Az észti nyelvstratégia magyarul is olvasható – rendkívül tanulságos. Ajánlom figyelmünkbe.

A nyelvtörvénynek foglalkoznia kell a magyar nyelv tisztaságának, a magyar nyelv fejlődésének kérdésével.

A nyelvtörvénynek foglalkoznia kell a Magyarországon élő nemzeti kisebbségek nyelvi helyzetével.

A nyelvtörvénynek foglalkoznia kell az ún. kis nyelvek megmentésének kérdésével, legalább a veszélyeztetett finnugor nyelvek vonatkozásában.

A nemzetépítés a nyelv és a kultúra megőrzésével kezdődik, és egy valós értékeken nyugvó társadalom felépítésével folytatódik. Minden egyéb célt ennek az elvnek kell alárendelni. Az anyagiak szűkösségére való hivatkozás hamis. A XX. század 20-as, 30-as éveiben, a trianoni trauma után és ellenére, amikor az ország elveszítette területének kétharmadát, benne az ásványi kincsekben gazdag területeket s a magas kultúrát hordozó városokat Pozsonytól Kassán, Nagyváradon, Kolozsváron át Szabadkáig, elveszítette lakosságának egyharmadát, az akkori vallás- és oktatásügyi miniszter, gróf Klebelsberg Kunó el tudta fogadtatni a kormánnyal, hogy a nemzet megmaradásának legfontosabb eszköze a műveltség emelése. Ezrével építettett iskolákat, egyetemeket alapított, külföldön magyar kulturális intézeteket hozott létre.

Ma az ország a kétségtelenül meglévő nehézségek ellenére is kedvezőbb helyzetben van, mint amilyenbe került Trianon után. Könnyebb volna a Klebelsberg aktualizált eszméivel összhangban lévő prioritásokat is felállítani. Félek, hogy ez a gondolat csak jámbor óhaj marad.

Hölgyeim és Uraim!

A finnugor népek világkongresszusát 1992-ben egyebek között azért hozták létre, hogy megereméldjön vagy elmélyüljön a finnugor népek közötti kulturális, gazdasági és politikai együttműködés. Talán azzal a szándékkal is, hogy segítsük egymást, hogy tanuljunk egymástól.

Mit tett Magyarország az utóbbi időben az oroszországi finnugor népek érdekében?

Mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy a mintegy két évszázados magyar finnugor filológia sok értékes eredményt mutathat fel a finnugor nyelvek és népek kutatása terén. A magyar egyetemek finnugor tanszékei által szervezett nemzetközi konferenciák elmélyítik a különböző finnugor népek tudományos együttműködését.

Mint ahogy hangsúlyozni szeretném azt is, s remélem, ezzel a gondolattal nem vagyok egyedül, hogy nekünk, kedvezőbb történelmi, társadalmi és gazdasági körülmények között élő finnugor népek, erkölcsi kötelességünk az oroszországi finnugor és szamojéd népek támogatása a fennmaradásukért vívott küzdelmükben, egyszersmind fellépve ezzel a nyelvi-kulturális globalizáció térhódítása ellen. Feltéve, természetesen, hogy az oroszországi finnugor és szamojéd népek valóban meg akarják őrizni identitásukat, s az azt meghatározó nyelvet és kultúrát.

A két legfontosabb feladatnak a nyelv megőrzését és az öntudat erősítését tartom. E célból jött létre 2008-ban a *Collegium Fenno-Ugricum* intézet, amelynek programjairól rövid áttekintést szeretnék adni.

A nyelv megőrzésének záloga a nyelv sokoldalú használata, a családi környezettől kezdve az iskolán, a kulturális élet és a tudomány fórumain át a gazdaságig, a közigazgatásig és a politikáig. Erre a finnugor köztársaságok nyelvtörvényei lehetőséget biztosítanak, ám azzal teljes körűen sehol nem élnek. Ennek csak egyik oka az, hogy a nyelvet nem tartják elég fejlettnak a regionális államnyelvi funkciók ellátására. Ez a hiányosság egyébként a terminológia fejlesztésével viszonylag könnyen orvosolható. Jó példája e feladat megoldásának a magyar kezdeményezésű és elvi irányítású *Terminologia scholaris* projekt, amelynek keretében nem egészen egy év alatt az 5 nagy oroszországi finnugor nyelven (erza, komi, mari, moksa, udmurt) kidolgozták 10 iskolai tantárgy szakszókincsét. Az 50 terminológiai kieszótár anyagának elemzése most van folyamatban. E terminológiai kieszótárak alapján elkészülhetnek a tantárgyak anyanyelvű tankönyvei, s 50 év kihagyás után újra lehetne tanítani minden tantárgyat anyanyelven. Nemzetközi tapasztalatokból tudjuk, ha egy nyelv az oktatás nyelvává válik, megnő annak presztízse.

A népek öntudatának erősítését szolgálja, ha magukról, egymásról anyanyelvükön olvashatnak. Ezt a célt szolgálja a *Bibliotheca Fenno-Ugrica* sorozat, amelyben eddig hét oroszországi finnugor népről készült tudományos-ismeretterjesztő kismonográfia anyanyelven és oroszul. Nem egy esetben ez a kismonográfia volt az első tudományos-ismeretterjesztő kiadvány az adott finnugor nyelven.

Egymás jobb megismerését szolgálja az intézet *LiteratUral* című sorozata is, amelyben egymás szépirodalmát adjuk ki eredetiben és műfordításban. Emellett a Nyugat-magyarországi Egyetem Uralisztikai Tanszékének *Minoritates mundi – Literatura* sorozatában mintegy két tucat, a finnugor népek irodalmát bemutató kötet jelent meg eddig többnyire eredetiben és magyar fordításban.

A különböző, oroszországi finnugor népek számára szervezett nyári egyetemek tanulsága az a résztvevők által megfogalmazott felismerés, hogy ha a magyaroknak annyira fontos a finnugor népek sorsa, akkor nekik maguknak is fontos kell hogy legyen.

A felsőoktatási együttműködés rendkívül fontos tényezője lehet tevékenységünknek. Már most is rendszeres a magyar professzori, docensi kar részvétele

oroszlországi finnugor szakos programokban. A finnugor egyetemek összefogása révén az együttműködés hálózati jellegű lesz, azaz közös oktatási programokat, közös szakokat fogunk – többnyire magyar kezdeményezésre – megvalósítani. Ebben segítségünkre van a technika: videokonferencia-módszerrel több egyetem hallgatóságának lehet egyidejűleg előadásokat tartani a berendezéssel rendelkező helyszínekről.

A finnugor közösség három EU-tagállama külön-külön valósítja meg ún. finnugor támogatási programját. Az együttes fellépés a jelenleginél is hatékonyabb lehetne, ám erre, úgy látszik, még nem érett meg az idő.

Hölgyeim és Uraim!

Nekünk, magyaroknak, segített a herderi jóslat. Ennek elkerülésében, a veszély elhárításában magunkra voltunk utalva, nem kaptunk másoktól segítséget.

Az oroszországi finnugor népek, nyelvek jövőjére vonatkozóan szintén elhangzottak kedvezőtlen jóslatok, én magam is megfogalmaztam ilyeneket. Nyelvkonainknak tudniuk kell, hogy a globalizáció, az asszimiláció elleni világméretű küzdelemben nincsenek magukra hagyva. A finnugor közösség képes és akar is segíteni. Kérem, akarják önök is, nemcsak szavakban, hanem tettekben is, s akkor még számtalan esetben találkozhatunk a finnugor népek világkongresszusain.

Köszönöm a figyelmet.

Pusztay János

*

A Finnugor Népek VI. Világkongresszusának Zárónyilatkozata

Mi, a Finnugor és Szamojéd Népek VI. Világkongresszusának küldöttei megerősítjük, hogy hűségesen követjük az 1992-es első kongresszusunkon elfogadott Nyilatkozatot a finnugor népek együttműködésének alapelveiről, céljairól és feladatairól.

Megállapítjuk, hogy az elmúlt 20 évben mozgalmunk kiállta az idő próbáját. Együttműködésünkbe mind több nép kapcsolódik be képviselőiken, intézményeiken és nem-kormányzati szervezeteiken keresztül.

Bővülnek az együttműködés területei, a kulturális, a társadalmi, a politikai és a gazdasági élet mind több tényezője vesz bennük részt országos és regionális viszonylatban.

A finnugor világ olyan realitás, amelynek megvan az identitása és önállósága, megvannak az intézményei és szervezetei, amelyek az emberi és kisebbségi jogok (beleértve az önrendelkezési jogot is) területén a nemzetközi normák megvalósítására törekcszenek.

Ragaszkodunk azokhoz a személyes és kollektív jogokhoz, amelyek az őshonos népek jogairól szóló ENSz nyilatkozatban, a nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményben és más nemzetközi dokumentumokban találhatóak.

Ugyanakkor a mai, egyre dinamikusabban fejlődő és globalizálódó világ új kihívást jelent számunkra. Folytatódik népeink lélekszámának csökkenése, a kultúra-vesztés és az asszimiláció, csökken az anyanyelv ismeretének szintje. A gazdasági és társadalmi-politikai stabilitás hiánya egyes országokban és régiókban nehezíti a Mozgalom, illetve az egyes népek előtt álló feladatok megoldását. Népeinknek fokozniuk kell erőfeszítéseiket, bekapcsolódva a mobilizálódás, a modernizáció és az informatizálódás folyamataiba identitásuk megőrzése és további fejlődésük érdekében.

A fentiekből kiindulva felhívunk mindenkit, aki a finnugor és szamojéd népekhez tartozik, hogy

- beszéljenek az anyanyelvükön, használják a mindennapi és a társadalmi életben;
  - tanítsák meg finnugor anyanyelvüket gyermekeiknek, vonják be ebbe az idősebb generáció képviselőit is;
  - szélesítsék ki a finnugor nyelvek használatát a tömegkommunikációs eszközökben és a szociális hálózatokban;
  - neveljenek népeink kulturális örökségének megőrzésére és adják át azt a következő nemzedékeknek;
  - aktívabban lépjenek fel kezdeményezőkként és katalizátorokként egy olyan civil társadalom kialakítása érdekében, amely bázisa lehet a céljaink érdekében végzett eredményes tevékenységnek;
  - az állami szervekkel együttműködve nyújtsanak konkrét segítséget a veszélyeztetett népeknek és a diaszpórában élőknek állami programokkal és törekedjenek határokon átnyúló együttműködésre a finnugor népek által lakott régiók között;
  - következetesen valósítsák meg a mostani és a korábbi kongresszusok határozatait.
- Felhívjuk népeink nem-kormányzati szervezeteit, hogy
- folytassanak szorosabb és kölcsönösen előnyös együttműködést a Nyilatkozatban kifejtett célok megvalósítása érdekében;
  - aktívan működjenek közre mindazokban a nemzeti és nemzetközi mechanizmusokban (beleértve az ENSZ-et is), amelyek az őshonos népek és a nemzeti kisebbségek jogainak megvédésére irányulnak;
  - fejlesszék tovább és tegyék demokratikusabbá szervezeteiket;
  - fokozzák a munkát az anyanyelv iránti érdeklődés és tisztelet növelésére;
  - aktívabban vonják be az ifjúságot a nem-kormányzati szervezetek munkájába.

Megbízuk a Konzultatív Bizottságot, hogy a következő időszakban

- foglalkozzon Mozgalmunk struktúrájának modernizálásával és innovatívabbá tételével, különös figyelmet szentelve az ifjúságnak, valamint a szociális-gazdasági, oktatási és információs együttműködésnek;
- tökéletesítse a Konzultatív Bizottság működését szabályozó dokumentumokat, köztük azokat, amelyek a Világkongresszus küldötteinek megválasztására vonatkoznak;
- rendszeresen adjon információt tevékenységéről és az elfogadott határozatokról.

Hangsúlyozzuk, hogy az emberi jogok, továbbá az őshonos népek és a nemzeti kisebbségek jogainak védelme minden államnak, a nem-kormányzati szervezeteknek és a nemzetközi közösségnek is kötelessége. Fontos, hogy népeink képviselői tudatában legyenek annak, a nyelvi sokféleség (diverzitás) pozitív hatással van az oktatásra és a kultúrára.

Fontosnak tartjuk, hogy a közeljövőben reális lépéseket tegyünk az oktatási rendszer javítása érdekében, különös figyelmet szentelve az iskola előtti oktatásnak.

Megerősítjük, hogy a finnugor mozgalom nyitott és kész a konstruktív együttműködésre a világ bármely népével, a nemzetközi szervezetekkel, az államokkal és intézményeikkel.

Siófok, 2012. szeptember 7.

(oroszról fordította: Csúcs Sándor)

✱

ISMERTETÉSEK

„Hetven év / Jó, ha ép; / Nyolcvan év / Ritka szép”

Keresztes László: Bevezetés a mordvin nyelvészetbe
Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen, 2011. 147 l.

2001-ben ünnepeltük Keresztes Lászlót hatvanadik születésnapján. Az *Ünnepi könyv Keresztes László tiszteletére* c. kötet (FUD 8) tudomásom szerint 751 lapjával a legterjedelmesebb a hazai – és a finnugrisztikai – irodalomban. Az újabb kerek évfordulóra a Debreceni Egyetem finnugor tanszéke átnyújtotta kollégáknak a *Keresztes László 70 éves* c. kéziratot, két példányban készült kiadvány első példányát (Debrecen, 2011). E könyv szerkesztője a tanítvány Maticsák Sándor, terjedelme 344 lap. A mű az évforduló alkalmából köszöntő írásokat tartalmaz, majd az ünnepelt publikációs jegyzékét, végül pedig válogatást közöl a debreceni professzor írásából (mordvin, lapp, finn nyelvészet, a kisebb finnugor népek bibliafordításai, hungarológia, a magyar nyelv eredete).

1971-ben jelent meg Keresztes László első mordvin témájú dolgozata, *A mordvin mássalhangzórendszer kialakulása* című cikke (Magyar Nyelvjárások 17: 51–60). A 70. születésnapjára, önmagát meglepve a *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe* címmel megjelent tankönyv szerzője negyven esztendő alatt végzett kutatásainak eredményeit foglalja ezúttal a jövő generáció számára egy munkában össze. A mordvin nyelvre irányuló kutatásait az alábbi három mű fémjelzi: *A mordvin mássalhangzórendszer kialakulása* (tézisek; németül: 1986–1987), *Chrestomathia Morduinica* (magyar nyelvű tankönyv: 1990) és *A mordvin determinatív igeragozás kialakulása* (tézisek: 1998; angolul: 1999). Erkki Itkonen irányította figyelmét egyrészt a mordvin mássalhangzórendszer, másrészt a mordvin tárgyas igeragozás feldolgozásának fontosságára. „Monográfiáimmal kapcsolatban természetesen bele kellett dolgozni magam a mordvin leíró és történeti nyelvészet csaknem minden lényeges kérdésébe.” (6).

Műve előszavában (5–6) a szerző áttekinti a mordvin nyelv legfontosabb kutatóit – akik közül Itkonent mesterének tekinti –, majd hangsúlyozza: „jelen tankönyvben főleg saját kutatásaim során kialakult véleményemet vetem papírra”. A tartalomjegyzék (7–9) bemutatja az opusz hét fejezetének vázlatát, majd a kötethez és a szerző nézeteihez kapcsolódó – véleményem szerint teljes – bibliográfiát adja meg (135–143).

A mordvin nép és nyelv: jelen és múlt c. első fejezet (11–16) a mordvin nyelvtörténet korszakaival foglalkozik. Megállapítja: „a mordvin legközelebbi rokonságban a finnugori nyelvekkel és a lappal van” (13; ezek a kései finn-volgai nyelvek, vö. 48). E nyelvekkel és a cseremisszel képezik persze az uráli népek finn-volgai csoportját. Hozzátehetjük, a cseremisz csak földrajzi értelemben nevezhető „másik volgai nyelv”-nek (111). A soksai nyelvjárásból alakulhatott volna ki – mint olvashatjuk – a mordvin nyelv harmadik fontos nyelvjárás csoportja

a közép-mordvin korban. Az utóbbi időben már a mordvin anyanyelvű kutatók is kezdik belátni az egységes irodalmi nyelv szükségességét.

Hangtan: fonetika és fonológia a következő fejezet (17–24) címe. A magán- és mássalhangzók után a mordvin morfonológiai alternációk bemutatása következik. Itt és a továbbiakban (19, 76) – helyeselhető módon, a finnugrisztikában talán elsőként – az igealakok jelölésére kétszámjegyű kódokat használ a szerző a szöveges azonosítás helyett. Végül a szótag, majd a prozódia és a hangsúly problematikájáról olvashatunk. Az erza szóhangsúllyal kapcsolatban megjegyzem, hogy Dennis Estill monográfiájában tényszerűen, adatokkal bizonyította, hogy az erza hangsúly az elmúlt kétszáz évben az 1. szótagra tolódott át, és ma e tekintetben közel áll a moksához.

A *Hangtörténet: a hangrendszer változásai* c. fejezetben (25–60) a szerző megállapítja, hogy a mordvin nyelvjárások hangrendszere jól megmagyarázható a finn-lapp-cseremis (azaz a finn-volgai gyökerű népek) viszonyaiból. Először az ómordvin kori magánhangzó-, majd a mássalhangzórendszer rekonstrukcióját (jórészt Itkonen szórekonstrukcióinak felhasználásával), ezután pedig a mássalhangzórendszer fejlődésének irányvonalait adja meg a finn-volgaitól a mai mordvin nyelvig. Ez a hangtörténeti fejezet voltaképpen Keresztes német nyelvű értekezéséből (1986–1987) volt megismerhető, az angolon felnőtt mai diákoknak pedig a szerző gesztusa (sajnos a mordvinisztika lényeges orosz termékeit a szerző nem mindig szólaltatja meg).

A negyedik fejezet *Alaktan: a morfémák kapcsolódása és története* címet viseli (61–94). A névszók, az igék és az igenevek vizsgálata során különösképpen érdekes a morfémák története. A szerző mások – például Szerebrennyikov – és a saját nézete mellett legalább az irodalomjegyzékben megadhatta volna Bereczkinék a Sinor, illetve Zaicznak az Abondolo szerkesztette kötetben ismertetett nézetének lapszámát. Mindenesetre az esetragok, a határozott ragozás, a birtokos személyragok, az igeragok, a predikatív ragozás stb. eredete jól megfontolt, és a megadott irodalom alapján alá is támasztható. A hosszú munkálkodás után keletkezett véleménye, mely szerint a mordvin határozott igeragozás önálló nyelvi fejlemény – vagyis a mordvin nyelv külön életében következett be –, megalapozott. „Tipikus [a mordvinban] az igealakok továbbragozása, bizonyos toldalékok felcserélhetősége mind szinkron, mind diakron síkon, továbbá a névszók széleskörű predikatív ragozása.” (92) – lényegében ennyiben foglalja össze a mordvin nyelv toldalékolásának sajátosságait.

A következő fejezet címe: *Mondattan: a szintagmák és a szintaxis* (95–106). Ebben a részben, chrestomathiájához hasonlóan, a szerző végigvizsgálja a mordvin szintagmák, illetőleg a mondat szintjét, és leszögezi, hogy a mordvin mondattanban nincsenek jelentős dialektális különbségek.

A hatodik fejezet kedves témám: *A szókincs rétegződése és eredete* (107–128). A mordvin szókészletnek Keresztes szerint kb. 550 biztos ősi (uráli, finnugor, finn-permi, finn-volgai eredetű) ősi eleme van (az én egykori munkámban [vö. Bereczki-émlékkönyv [1988:] 397–402] e szám túllépi a 600-at, ti. a mordvin tagot is tartalmazó szófejtések száma meghaladja a 130-at, a finnugor koriaké a 180-at,

a finn-permié a 90-et, a finn-volgaiaké pedig a 220-at (igaz, hogy a biztos mordvin tagú ősi szóelemek száma összesen 516). A szerző mintegy két tucat olyan régi mordvin szóval számol, melyeknek csak a cseremiszből vannak megfelelői. „Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy [ezek az elemek] a többi finn-volgai nyelvben nem maradtak meg, ám az is valószínű, hogy ezek a szópárok jövevényszavak, amelyeknek a forrása nem mutatható ki.” (111). Az én véleményem szerint viszont e szavak a volgai finnugor korra vezethetők vissza (ennél fogva ezeknek az UEW-ben lenne a helye), és ebben a korban egy részük – valószínűleg déli – kölcsönszó lehetett. A jövevényszavak között Keresztes felsorolja az iráni (nála „indoeurópai / árja (iráni)” elemek), a balti, a török és az orosz kölcsönszavakat. Az ó- és a középíráni gyökerű elemek, közelebből elsősorban szkíta, szarmata és alán átvételek számíthatók az önálló mordvin nyelv hozadékainak. Hogy a balti jövevényszavak feltehetőleg finn-volgai kori elemeknek értékelendők, az még megerősítésre vár, ugyanis a baltinak magyarozott elemek óvatosságra intenek, nem csupán az iráni jövevényszavakkal némelykor mutakozó párhuzamosság, hanem az átvételek idejének, útjának, sőt nem egyszer irányának homályos volta miatt is. A szerző jól mutatja be a török (bolgár-török, csuvas, majd tatár), különösen pedig az orosz jövevényszóréteget. Pontosítás: a terjuhánok a XVIII. század végén orosz nyelvűekké váltak (Hajdú: UNyA [1981:] 52), hiába élnek a tatár vidékek szomszédságában. Megjegyzendő: a mordvin nyelv török elemeinek, különösképpen a régi átvételeknek pontosan megnevezett nyelvre, nyelvformára való visszavezetése hangtani, szófeldrajzi, ill. kronológiai fogódzók híján rendszerint megoldhatatlan feladat. A vándorszavakon kívül nagyszámú nemzetközi szót is ki lehet mutatni a mordvinból, amelyek túlnyomó többsége az orosz nyelven keresztül kerül a nyelvbe. A XIII. századtól kezdve a fonológiától a szintaxisig, az *f* és *χ* fonémák átvételétől és a palatalizáció kiterjedésétől a túlnyomórészt orosz eredetű kötőszavakkal bevezetett, oroszos mondatszerkezetekig és szórendig az egész mordvin rendszert formálták az orosz nyelvjárások, s az elmúlt évtizedekben emellett az orosz irodalmi nyelv is. A szókészletben ez a hatás napjainkra sok ezer szóra duzzadt fel. Elsősorban Maticsák Sándor munkásságára alapozva Keresztes a mordvin névtant is megemlíti (személy- és helynevek, természetes objektumok, mesterséges alakulatok). Kitérő összefoglalás a *Szóalkotás* című alfejezet (képzett szavak, szóösszetételek, szóteremtés, neologizmusok). A *neologizmusok* című alfejezetben a szerző közli a miatyánk erza (1993) és moksa (1999) változatának szövegét, és leszögezi: ezek a fordítások mentesek a russzicizmusoktól. A Sirmankina és Butilov bevonásával kidolgozott etimológiai javaslataimat a mordvin nyelvtanírók számára megszívelendőnek tartja.

A 7. fejezet: *Utószó: a mordvin nép és nyelv jövője* (129–133) – Maticsák, Danilo Gheno és más szakemberek felfogása mellett – lényegében az én nézeteimet is tükrözi.

A *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe* kitérő összefoglalása mindannak a nyelvészeti anyagnak, ami az egyetemi mordvintanulmányokhoz hozzátartozik. Bizonyos tekintetben egyes részei a tanár jelenlétét feltételezik, és a továbbgondolás – cikkek írása – felé mutatnak. A könyv külső borítóján olvasottakkal egyet-

értek: „Kivételes hangrendszere és egyedülálló szerkezete jóvoltából igen érdekes a mordvin nép nyelve, amelynek tanulása és kutatása nemcsak a kívülálló, hanem a mordvin anyanyelvű kutató számára is további kihívást és témát kínál.”

„Keresztes László, a kitaróan dolgozó, lényeglátó tudós, az ízig-vérig tanár, a megbízható kolléga és barát, aki négy [illetőleg öt] évtizede itthon vagy külföldön, a rokon nyelveket kutatva és oktatva, avagy anyanyelvünket vizsgálva és népszerűsítve a finnugor tudományosságnak itt is, ott is az egyik legszilárdabb oszlopa.” (Zaicz: NyK 98: 304).

Írásom címének – egy-két sort megfordítva – egy Arany János idézetet adtam, megkésett jókívánságként.

Zaicz Gábor

*

Péli Árpád, Az osztják medveénekektől a modern finn irodalomig

Ismeretterjesztő írások. Szentendre, 2012.

Műfordításai után ismeretterjesztő írásait is kiadta Péli Árpád, akit lapunk olvasói is ismerhetnek, hiszen közöltük néhány műfordítását és műfordításkötetét is ismer tettük.

Az ebben a kötetben szereplő 19 írást a szerző öt tematikus csoportba sorolja. Az első csoportot az „Osztják medveénekek és amit tudni kell róluk” c. tanulmány alkotja. Erről a szerző ezt írja: „A fenti írás a Pápay József-féle északi-osztják medveénekek fordítási munkálatai közben háttér tanulmánynak készült. A kutatásokra, a kevésbé ismert titokzatos világ mélyebb feltárására azért volt ilyen formában szükség, hogy a szövegekben előforduló utalások, homályos, nehezen érthető vonatkozások, néprajzi, szociológiai tények, összefüggések értelmezése könnyebben megtörténhessen, és semmilyen zavaró pontatlanság ne terhelje majd meg a készülő fordításokat. Az eredmény meg is született, a fordításkötet 2009-ben megjelent. (*Medvendég jött a házba. Obi-ugor énekek. Válogatta, fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Péli Árpád. Szentendre, 2009.*)” Ha jól értem a fenti mondatokat, akkor Péli Árpád tulajdonképpen saját maga számára írta ezt a

tanulmányt. Mégis jól tette, hogy legalább utólag publikálta. Kedvesináló lehet mindazok számára, akik érdeklődnek az obi-ugor népköltészet iránt. És finnugor szakos diákok ajánlott vagy kötelező olvasmányának is megfelelné. Jó lenne, ha az interneten is elérhető lenne.

A jelek szerint Péli Árpád jól ismeri a Kalevalát is. Az írások második csoportjába három rövidebb cikket vett fel, amelyekben a Kalevala-fordításokkal, illetve az *Utunk Pohjolába* című, a magyarországi Kalevala-kutatásokat bemutató kötetet foglalkozik.

A harmadik csoportba is három cikket sorolt be a szerző, amelyekben Aleksis Kivi munkásságával foglalkozik. Különösen nagy hatással volt Péli Kivi *Szívem dala* c. verse, amelyről sokan azt állítják, hogy a legszebb finn vers. Ennek tíz magyar fordítása van. Természetesen Péli Árpád is lefordította, még 1984-ben. Itt közli saját fordítását is, amelyhez hozzákapcsolja a vers részletes elemzését. Jó érzékkel veszi észre, hogy ez a vers valahol félúton van a halálköltészet és az altatódal között. Kivi zsenialitását mutatja, hogy mégsem pesszimista hangulatú, hanem békét és megnyugvást sugároz. És Péli Árpád fordítása jól adja vissza a finn eredeti hangulatát.

Az írások negyedik csoportja négy finn költő (Helvi Juvonen, Eeva-Liisa Manner, Paavo Haavikko és Pentti Saarikoski) egyes verseinek elemzését tartalmazza. Én ezt tartom a kötet legkiemelkedőbb részének. Azt kell mondanom, hogy ezek a verselemzések jók, de nem bőbeszédűek. Annyit mondanak, amennyi a versek jobb megértéséhez kell. Remélem, megtaláljuk a módját, hogy lapunk olvasói is megismerkedhessenek ezekkel a kiváló írásokkal.

Az utolsó csoport nyolc könyvismertetésből áll. Természetesen magyarra fordított finn, illetve észt könyvekről van szó, továbbá egy finn nyelvű karjalai folyóiratról. Ezek rövid, tárgyyszerű írások, amelyek összességükben felvillantják a finn széppróza néhány jellegzetes vonását.

Csúcs Sándor

*

KRÓNIKA

A Kanadai Finnugor Tudományos Társaság XVIII. Konferenciája

Waterloo, Kanada, Wilfrid Laurier University, 2012. május 26–28.

Sikeresen fejeződött be a harmincadik évfordulóját ünneplő Kanadai Finnugor Tudományos Társaság (FUSAC) idei konferenciája a Wilfrid Laurier Egyetemen. Az évről-évre növekedő résztvevők száma és az előadások színvonala meggyőzően igazolja a Kanadai Finnugor Társaság létjogosultságát. Ez az egyetlen szervezet Észak-Amerikában, amely a finnugor népekkel és nyelvekkel foglalkozó kanadai és nemzetközi kutatók számára tudományos fórumot biztosít. A konferencia jelentőségét a számos értékes előadáson kívül két fontos esemény gazdagította. Az egyik a közelmúltban elhunyt Ilse Lehiste tiszteletére rendezett szimpózium volt, amely méltóképpen emlékezett meg erről a sokoldalú tudós kutatóról, akinek tudományos munkássága jelentősen járult hozzá mind az általános, mind pedig a finnugor nyelvészethez, s aki a FUSAC fennállása óta minden konferencián szerepelt. A másik esemény örvendetes meglepetés volt társaságunk számára: egy héttagú mordvin küldöttség jött el konferenciánkra; fontos információt tartalmazó előadásokkal és szenvedélyes vitával hangoztatták véleményüket a mordvin nyelvről: a mordvin delegáció egyhangúlag támogatta azt az álláspontot, miszerint a moksa és erza mordvint két különböző nyelvnek kell tekinteni.

A Kanadai Finnugor Tudományos Társaság, hagyományaihoz híven, az idén is örömmel fogadta a külföldi kutatók jelentkezését. A kanadai résztvevők mellett Ausztrália, az Egyesült Államok, Finnország, Magyarország, a Mari Köztársaság, a Mordvin Köztársaság, Olaszország és Oroszország képviseltette magát értékes tanulmányokkal.

Három előadás hangzott el Ilse Lehiste szimpóziumán: 1) Zita McRobbie-Utasi (Simon Fraser University, Kanada): *The importance of empirical evidence in understanding language: Ilse Lehiste's contribution to linguistics theory.* 2) Ain Haas (Indiana University/Purdue University, USA): *Ilse Lehiste's contribution to the Estonian community.* 3) Tiiu Salasoo (Ausztrália): *The Ilse Lehiste we knew.*

Juta Kõvamees-Kitching (Vancouver, Kanada) részletes levelet küldött felolvasásra a szimpózium résztvevőinek Ilse Lehiste szerepéről az észak-amerikai emigránsok között.

Az alábbiakban a résztvevők nevét és dolgozatuk címét közlöm, előadásuk sorrendjében:

Michele Terray (University of Central Florida, USA): *Building a Post-Soviet era didactic bridge: Finland's Leningrad cowboys.* • Brent McKenzie (University of Guelph, Kanada): *Heritage or commerce? Vodka and its role in Estonian culture.* • Nándor F. Dreisziger (Royal Military College of Canada, Kingston, Kanada): *New researches on Hungarian and Finno-Ugric ethnogenesis in Hungary.* • Peter Brown (Rhode Island College, USA): *The arctic circle periphery and Northern Uralia in world civilization before 1700. The limits of empire building: economic under-capitalization.* • Bradley Woodworth (University of New Haven, USA): *Civil society and nationality in the Baltic provinces of the Russian empire, 1850–1914: the case of Tallinn.* • Scott Benting (Portland, Oregon, USA): *The roles of Finland and Norway at the birth of NATO.* • Minna Suni (University of

Jyväskylä, Finnország): *The relevance of Finno-Ugric languages in second language research.* • Tiiu Salasoo (Roseville, Ausztrália): *Acquisition of Estonian: Early use of words.* • Larisa Leisiö (University of Tampere, Finnország): *Code switching in Uralic extremes.* • Szeverényi, Sándor (University of Szeged, Magyarország): *Towards a diachronic cognitive onomasiological dictionary of the Nganasan language.* • Svetlana Panchenko (Ural State Law University, Oroszország): *Variability in word borrowing from Khanti into the Russian language.* • Liisa Duncan (University of Toronto, Kanada): *Perception of loan words.* • Chris Spahr (University of Toronto, Kanada): *Connecting primary gemination and the half-long vowel in Finnish dialects.* • Zita McRobbie-Utasi (Simon Fraser University, Kanada): *A dynamic approach to the description of diphthongs in Skolt Saami.* • Alexandra Simonenko (McGill University, Kanada): *Different flavors of definiteness: Evidence from Meadow Mari and Komi Izhem.* • Ain Haas (Indiana University/ Purdue University, USA), Erik Juzykai (Ministry of Culture, Mari Köztársaság) & Ferenc Tobak (San Francisco, USA): *Origins and social functions of bagpipe traditions among the Finno-Ugric people: Musical demonstration.* • Solveiga Armoskaite (University of British Columbia, Kanada) & Päivi Koskinen (Kwantlen Polytechnic University, Vancouver, Kanada): *How to structure Finnish VV?* • Cinzia Franchi (University of Padova, Olaszország): *Hungarian writers standing by or against the power base during and after 1956.* • Serafima S. Pavlova (Mordovian State University, Mordvin Köztársaság): *Supplementary texts to a Mordovian literary text as linguistic hypotext.* • Elena P. Soldatova (Deputy Minister of Education, Mordvin Köztársaság) & Tatjana Samsonova (Institute of Education, Mordvin Köztársaság): *Formation of national-cultural educational environment as a factor in successfully socializing the poly-person in the Republic of Mordovia's educational institutions.* • Yulia Chubarova (Mordovian State University, Mordvin Köztársaság): *Aspects of Mordovian folklore in a foreign language classroom.* • Zinajda I. Akimova, Ludmilla I. Nikonova & Aleksej V. Chernov (Research Institute of the Humanities, Saransk, Mordvin Köztársaság): *Studying the Mordovian diaspora: the experience of the Research Institute of the Humanities, Republic of Mordovia and of Saransk Grammar School no. 19.*

A felsorolt előadásokon kívül két kerekasztal vita járult hozzá a konferencia sikeréhez: 1) What is new in the literary scene in Uralia? Trends, subjects, audience, authors, translation, publishers. 2) Twenty years of taking stock: the European Union and the Western Finno-Ugric nations – Estonia, Finland and Hungary.

Figyelemre méltó az előadások változatos témaköre: a konferencia programja több olyan tanulmányt is tartalmazott, melyeknek relevanciája vitatható a hagyományos finnugrisztikai kutatások szempontjából. Ezt a kérdést a Kanadai Finnugor Tudományos Társaság vezetősége feltétlenül megvizsgálja a 2014-ben tartandó konferencia előtt.

Befejezésül még említést érdemel a konferencia idejére megjelent legújabb kiadvány, a Peter Brown és Ain Haas szerkesztette kötet, amely a XIV., XV. és a XVI. FUSAC konferenciák anyagát tartalmazza.

Bővebb információ a Kanadai Finnugor Tudományos Társaság munkásságáról, kiadványairól és konferenciáiról a www.ric.edu/fusac internet címen található.